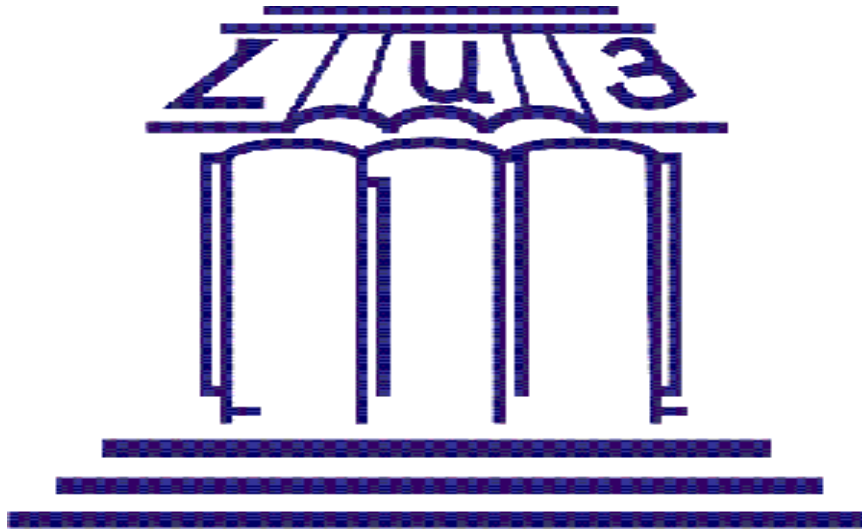

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported** (CC BY-NC 3.0) license.

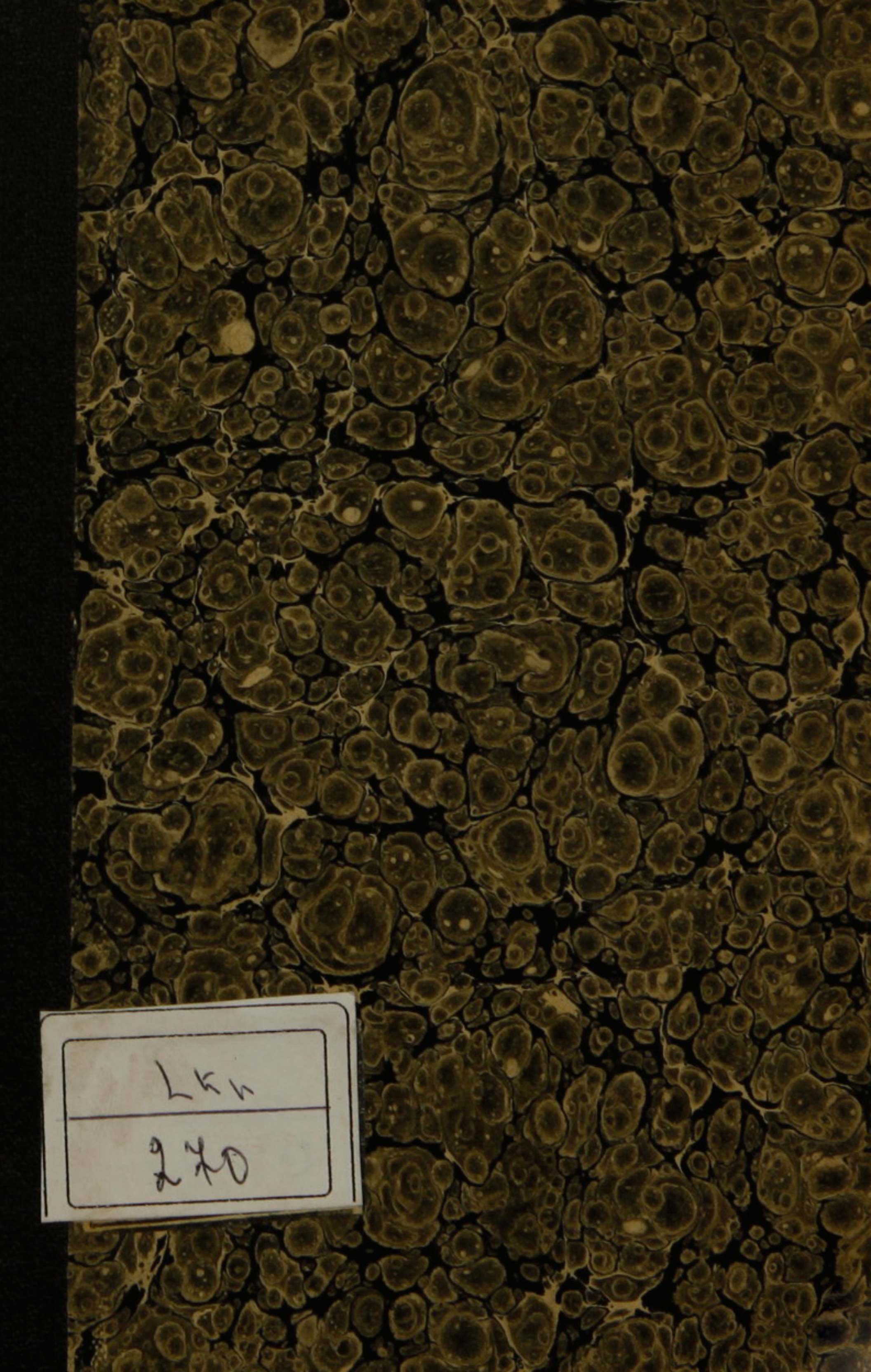
Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Lk 11

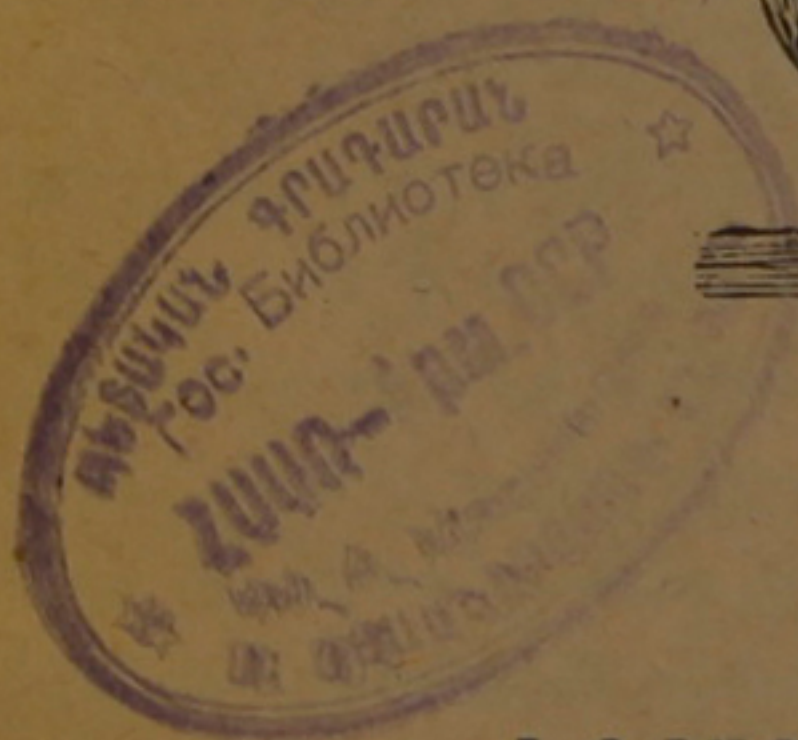
270

ԱՔԼՕՐ ԵՂԲԱՅՐ

Կ Ա Մ

ՄԱՆԿԱՆ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՌԱՇԱԼԻՑ ԻՄԱՍՏԻՒՔ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Թ. ՏԻՎԻԹՃԵԱՆ

Ի ՎԷՋԻՐ ԽԱՆ

1866

1657.

1884, 1901

1884, 1901

1884, 1901

1884, 1901

270-60

28-274

ԱՔԼՕՐ ԵՂԲԱՅՐ

Կ Ա Մ

ՄԱՆԿԱՆ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՌԱՇԼԻՑ ԻՄԱՍՏԻԻՔ

Մէր + ... իմաստը թէ՛ «Ան-
երկեցե՛ն շէրկե՛ւ, «-ը-ւ-իցե՛ երկե՛ւ» : Ըստ հայա-
րակաց առածին թէ՛ «Ումմատըղըն թաշ պաշ
եարար» :

Անցեալ ժամանակաց մէջ մարդ մը ըստ բաւականին
հարուստ ըլլալով կը կարգուի եւ քիչ ատենէն մանջ
զաւակ մը կուենայ, կայտառ ու խելացի, զոր տես-
նողը իր մանկութեան ատենէն կը գուշակէր թէ այս
տղայն մեծ ու անուանի մարդ մը պիտի ըլլայ : Այս
երախայ տղեկը չժբաղդ ըլլալով, երկու տարուան ե-
ղած ատեն հայրը կը մեռնի, եւ մայրը այրի, ու ինք
որը կը մնան : Այս տղան մինչեւ որ հինգ տարուան
կըլլայ, ունեցած ստակնին կը հատնի ու յետին չքա-
ւորութեան մէջ կը մնան : Այնուհետեւ կսկսին տանը
մէջ եղած պղնձեղէնները, բրդեղէնները եւայլն ծա-
խել, ու օր ըստ օրէ հացի պտակ ճարել : Ընթերցող
լսէ թէ կարօտութիւնը մարդու խելքին եւ գլխուն ինչ
կերպ փորձանքներ կը բերէ, որուն լաւ հմուտ եւ տեղ-
եակ են բաղդին դառն ըստակը քամողները :

Ա. քլոր մականուանեցաւ : Երթալով՝ երթալով տեսաւ
 տղայն որ անոնք երկուքը մէկ ձորի մէջ իջան, եւ տը-
 դան ալ ծածուկ ետեւնուն կը գիտէր : Տեսաւ որ քա-
 րայրի (մաղարա) մը առջեւ պացին ու դուռը բացին
 ներս մտան, քանզի բնակարաննին ան է եղեր. ուստի
 դուռը դոցուածին օլէս, շուտ մը տղայն վազեց եւ դը-
 նաց ականջը դրանը ապալով լռիկ մտիկ կընէր. տեսաւ
 որ ներսը շատուորի ձայն կայ, եւ աղէկ մը մտիկ ըրաւ
 որ՝ այն իր ձեռքէն աքլորը առնողները՝ միւս ընկերնե-
 րուն կըսէին թէ՝ այս գիշեր մինչեւ լոյս սլաքտելով տ-
 մենեւին բան մը չգտանք, միայն թէ տղու մը ձեռքէն
 այս մէկ աքլորը խլեցինք, քիչ շատ այս գիշերուտնս
 սլաքուղը այս տեսանք : Դրսէն տղայն այս խօսքերը լսե-
 լով խմայաւ ալ որ իրենց մէջը կըսէին թէ, եղբարք,
 մենք հիմա ի՞նչ պիտի ուտենք, աս առտու ուտելու
 սլաքորստութիւն չտեսանք, հիմա մեր մէջէն մէկը թող
 քաղաք երթայ, 40 հաց եւ ոչխար մը եփել տայ ու
 բերէ որ ուտենք : Աստուած ողորմած է : Կարկաւ յա-
 ուաջիկայ գիշեր բան մը կը հոգանք : Մէջերնուն մէկը
 հաճեցաւ որ երթայ, ուղածնին սլաքորստէ : տղայն
 դրսէն խմանալով մէկ անկիւն մը պահուեցաւ : Այն
 մարդը ելաւ քաղաք երթալու. տղայն ալ աս մարդուն
 ետեւէն երթալով, երբ մարդը քաղաքին բերդէն ներս
 մտաւ, տղան համարձակ եւ աներկիւղ սկսեց քովն ի
 վեր քալել, ինչու որ գողը զանի չէր ճանչնար : Հիմա
 գալով փռան մը առջեւը հասան, ուսկից գողերը միշտ
 հաց կ'առնէին, որոնք 40 հոգի ըլլալով առտու եւ իրի-
 կուն 40 տկան հաց կ'առնէին, եւ փռնասլտնը ասոնք կը
 ճանչնար, բայց գող ըլլալնին չէր գիտէր, մանաւանդ
 զանոնք երեւելի սլաքատէ մը ըլլալ կը կարծէր, ըստ
 առածին թէ "Ինչն էն - ւ-ճ-ւ-լ Իւրդէ Դէր" :

Երկուքը մէկ տեղ հացագործին առջեւը կանգնե-

դրացիները կանչելով աղէկ մը կերան խմեցին : Հիմա
 տղան այսչափով գոհ չըլլալով գնաց , ցորեկ ատեն մա-
 ղարային քովերը պահուեցաւ բանին վախճանը տեսնե-
 լու . միջոցը մէկ ժամ անցնելէն ետեւ տղան տեսաւ որ
 այն հացի ու մսի համար գացող գողը ձեռքը դատարկ ,
 անճրկած , եւ գլուխը կախած կուգար : Հիմա տղայն
 իր մտքէն այն առածը կըսէր ժպտելով մը . « Մէ + 7 - 7 -
 - 22 - 11 + 7 - 22 = 71 21 + 7 = 28 , 28 + 11 = 39 39 + 7 = 46 » : Գողը
 մաղարան մտաւ , դուռը դոցեց . տղան խկոյն վազեց ,
 գլուխը դրանը դրած , ներսը ինչ խօսելնին մտիկ կը-
 նէր : Ընկերքը գողին կը հարցունէին թէ ո՞ւր են հա-
 ցերն ու ոչխարը . ան ալ ըսաւ , հե՛յ եղբարք . չեմ գի-
 տեր , ինչպէս եղաւ . մէկ տղայ մը ուր գացի , քովէս
 չղատուեցաւ , ամեն բանիս տեղեակ եղաւ , ետքը վատ-
 ուեցաւ , գնաց , վերջը երբ դարձայ հացերն ու ոչխա-
 րը առնելու , հացագործը եւ փռնապանը պատասխան
 տուին թէ , Աքլօր եղբայրնիդ եկաւ . առաւ , տարաւ :
 Հիմա մեր մէջը Աքլօր անուանով ո՛վ կայ , չեմ գիտեր .
 մենք 40 հոգի ենք . քառասունքս ալ մէկզմէկ գիտենք .
 ուստի Աքլօրն ո՞վ է , չեմ գիտեր . այս խօսքը , որ աք-
 լօրը գողցող ընկերները լսեցին , անմիջապէս հասկեցան
 թէ այն տղուն բանն է . եւ իրարու ըսին թէ յիրաւի
 ինչպէս որ տղան մեզի ըսաւ թէ գինը ձեզի շատի կը
 նստի , գործով ալ յայտնեց . եւ աս ալ կըսէին թէ
 Աստուծոյ փառք . մենք 40 հոգի ենք , մեզի ծառայ մը
 առնել պէտք է , որ մեզի կերակուր պատրաստէ : Այս
 խօսքերը տղան դուրսէն լսելով շուտ մը վազեց , տուն
 գնաց , իր կերպարանքը փոխեց , եւ գերիի կերպարանք
 մտաւ , ու իր մօրը ըսաւ որ գինքը տանի էսիր փազա-
 րը ծախէ իրրեւ գերի , բայց կըսէր ալ որ , որու որ
 ըսեմ նէ , զիս անոր պիտի ծախես , եւ ոչ ուրիշի :
 Մայրը՝ գուլթը չտանելով , եւ ադ գործը իմ գործս չէ

(պօղազ) կանցունենք եւ այսպէս չարացար կը մպան-
նենք, ու ունեցածը մենք կը ժառանգենք: Տղան հար-
ցուց թէ աս բանը իմ խելքիս դէմ է, ինչպէս կը նէք,
աս չէնկէլը վերն է, ինտոր կըլլայ որ մարդուն վիզը
հոս կը հասնի. ալահապանը ըսաւ, ոտքին տակը աթոռ
մը կը դնենք. տղան ըսաւ, ատի դժուար եւ անհաս-
կանալի խօսք է, գործքով ցոյց տայիր որ տեսնէի եւ
իմանայի, քանզի արած է կը սուր. «Լ-Ք ԷԼԷ ԺԷԷ ԺԷԷԷ,
ԴԵՆ ԻՂ ԳԵԴԵՐ Է՝ Ե՛Վ ԱԿԵՆԻՑԵՆ՝»:

Բարկացաւ պահապանը լսելով թէ աս ի՞նչ խօսք
չհասկցող տղայ ես. ահա աստնի կընենք ըսելով՝ ա-
թոռը ոտքին տակը առաւ եւ չէնկէլը պօղապին դնացուց
ու կըսէր. ահա տես ո՛վ անմիտ, այսպէս կըլլայ. այս
խօսքը՝ որ կըսէր, տղան յանկարծ աթոռը ոտքին ներ-
քելէն քաշածին պէս, մէկէն ՚ի մէկ չէնկէլը պօղապը
անցաւ ու կախուեցաւ մնաց մահուան մօտ: Տղան ան-
միջապէս խել մը ստակ մաղարայէն ժողովեց եւ պա-
տին վրայ ալ դրեց որ, այս գործը Աքլօր եղբայրը ը-
րաւ, տեսէք, դեռ ձեր գլխուն ինչեր պիտի բերէ. ու
դիշերանց արտօրնօք մաղարայէն դուրս ելաւ, եւ դնաց
մօրը պատմեց ըրածները. նաեւ մօրը կըսէր ալ թէ,
մա՛յրիկ. այս իմ լրածս մեղք կամ մարդասպանու-
թիւն չկարծես. քանզի կըսուի թէ՝ «Տէն-իւն գոգոցն առ,
իւն-ըն իւնէն»: Գողերը՝ երբ ետ դարձան, տեսան որ
մաղարային մէջ չէնկէլէն մէկը կախուած կը տքայ, մէ-
կէն վար առին, նայեցան որ պահապան դրած ընկեր-
նին է. եւ դիշերն ու լուսնալու մօտ էր: Տղան ալ
առնուանց կանուխ Երոսկացի բժիշկի կերպարանք մը-
տած շուկաները կը պտըտէր. նայն միջոցին գողերէն
մէկ քանին ալ չնուխ եկած բժիշկ կը լինառէին, այս
սակնը կըլլար որ արդարութեան վճիռը հասուցուի,
ըստ առածին թէ՝ «չեր + ե = իրեր + ենդէնէ, ինէ + ենդէ + են-

«Ինչ» , կամ թէ , «Երեւելի» : Նոյն գողերը այս բժիշկ տղուն պատահելով կազաչէին ըսելով թէ , հասիր , քեզի մինչեւ 15000 դահեկան կուտանք , եթէ մեր հիւանդը առողջացունես չուտով : Շատ տղէկ ըսաւ տղան , անոր առողջանալը ինձմէ դիտցէք , չուտով հիմա բաղնիք բերէք : Անոնք ալ չուտ մը դացին , առին բերին ամէնքն ալ մեկտեղ ըլլալով , բժիշկ տղան բաղնիքը մտածին սլէս հրաման ըրաւ որ , ամէնն ալ հանուին եւ ներս մտնեն , եւ ինքն ալ ներս մտնելով 39 ընկերները մէկ սենեակի մէջ դրաւ ու պատուիրեց որ մինչեւ մէկ ժամ կենան , ու ետքը երթան հիւանդ ընկերներուն քով . եւ ողջացած գտնելով տանին . (քանզի ինք հիւանդը ուրիշ սենեակի մէջ դրաւ , որ դեղը տալէն վերջը պիտի երթար , ու յետոյ իրենց քովը պիտի գար) , բոլոր ընկերները հաճեցան , եւ բաղնիքին մէկ սենեակը մտան ու կեցան : Կեղծեալ բժիշկը ածելին ձեռքը առած՝ առանձին հիւանդին սենեակը մտաւ ու դրանք դէմ զենջակ մը կախել տուաւ . ածելին (ուստուրա) ձեռքն առաւ եւ հիւանդին պատռած ծակը անանկ մեծցուց որ հոգին հանգիստ ելլէ անկէց . անմիջապէս մահը խնայալով այն ծակէն ներս մտաւ եւ սատկեցուց չարը : Տղան դարձեալ նոյն տեղը պատին վրայ գրեց թէ , «Ա. եօծե Ա+ԼԵ ԷՂԲ-ՅԵՒԵ ԸՐ-- , ԴԵ-Ե+ ԴԵ- ԷՂԵՐ ԴԵԴԵ ԳԵՂԵ» , եւ դուրս ելլելով բաղնեականին ըսաւ որ բոլորին լաթերը ժողվէ ու իրեն տայ , որ տանի թիւթոյ տայ . ան ալ ժողվեց ու բեռնակիրին տուաւ որ բժշկին տունը տանի : Տղան նորէն դուրսը պատին վրայ գրեց թէ «Ա. ծեհ հ-ՅԵԴԵՅԵ ԷՂԵԴԵԴԵ -Լ Ա+ԼԵ ԷՂԲ-ՅԵՒԵ Է , ԴԵ-Ե+ -ՈՒ Է-Ս ԷՂԵՐ ԴԵԴԵ ԸՂԵ» : ու ինքն ալ ելաւ բեռնակիրին հետ տուն գնաց . (կը նայիս ո՛վ ընթերցող , ի՞նչ հնարք կը բանեցունէ) ըստ առածին թէ «Եր ԵՂ ԴԵ , Դ-Լ ԷՂԵ» : Գողերը մէկ ժամ սպասելէն ետ-

միտ), ու մէկ քանի հատ ալ թեւը անցուցած բաղնի-
քին դուռը կուգայ սիմիտ ծախելու. գողերը այս սի-
միտճիին ձայնը դուրսէն լսելնուն պէս՝ աս սիմիտճիին
հասկըցունենք, թող երթայ մեզի հանդերձ բերէ.
քանզի բաղնիքի սպասասւորներէն ոչ ոք թոյլտուու-
թիւն ունէր երթալու: Վերջապէս սիմիտճին կանչեցին,
եւ իրենց բարեկամ վաճառականին խանութին ուր ըլ-
լալը հասկըցուցին, որ երթայ անկէ իրենց լաթ բերէ.
բայց սիմիտճին կըսէր թէ վարպետս իսկը ծեծէ, եթէ
վաստակէս ետ մնամ: Գողերը զանի շատ թախանձե-
ցին ըսելով թէ գնա՛, մեր խնդիրը կատարէ մենք քու
ծառայութեանդ վարձն ալ կուտանք եւ պարգեւ տլ
կուտանք: Կեղծեալ սիմիտճին՝ չէ՛, հիմա կուտաք նէ,
կերթամ, չէնէ՛ չեմ երթար, ըսաւ. անոնք ալ բաղնե-
պանէն 10 դուրուշ փոխ առին ու տղուն տուին. քան-
զի մինչեւ որ չառաւ, չգնաց, ըստ առածին թէ, «Սե-
փալան ասն Բուլբը»:

Արդ՝ տղայն սակաւը հոն ձգեց եւ գնաց այն բա-
րեկամ վաճառականին խանութը ու բանը հասկըցուց որ
39 ձեռք լաթ տայ. առաւ, բեռնակիրի մը տալով շի-
տակ իր տունը տարաւ: Գողերն անդին բաղնիքը կը
սպասեն, բայց եկող գացող չկայ. յոյսերնին կտրելով
թէլլաքի մը աղաչելով ղրկեցին. թէլլաքը երբ վաճա-
ռականէն 39 ձեռք լաթ կուղէր, վաճառականը ըսաւ
թէ ես հիմա սիմիտճիի մը ձեռք ղրկեցի, որ ինքը ը-
սաւ թէ՛ ես անոնց ծանօթ եմ եւ իմ անունս Աբլօր
եղբայր է, ես ալ հաւատալով տուի. թէլլաքը աս լու-
րը առնելէն վերջը ըսաւ. ինչ որ է նէ՛ հիմա նորէն 39
ձեռք լաթ տուր, որ այն մարդիկը բաղնիքէն ելլեն ու
մեռելնին վերցունեն: Վաճառականը նորէն 39 ձեռք
լաթ տուաւ, եւ առջի եղածը պատմեց. գողերը երբ
լսեցին, զարմանալով իրարու ըսին թէ աս ի՞նչ ասլու-

կըլլայ, եթէ մարդ համբերութեամբ սպասէ նէ, ինչ-
պէս որ ծառոց սլտուղները առջի բերան անհամ ու
թթու կըլլան, բայց վերջը կանուչնան, ըստ առածին թէ
"Սպասէ՛ ինչ էրբէ՛ հեւը՝ օւր՝, Բա՛ւ Երբ՝ շուր՝ Բա՛ւ":

Արդ՝ այս համբերութեան անոյշ սլտուղը այս տղուն
աղջկանը վրայ պիտի երեւնայ, զոր հետզհետէ պիտի
պատմենք: Ինչպէս որ առաջ ըսինք. սոյն տղան մէկ
սարկեչտ աղջիկ մը գտաւ եւ իրեն կենակից ըրաւ. եր-
կու տարի անցնելէն վերջը իր նոր հարս կինը աղջիկ մը
կը ծնի, եւ տղարեքի ցաւոյն չդիմանալով կը մեռնի,
եւ կը տանին ու կը թաղեն իր հօրը քով: Հիմա այս
տղայն ալ անկին մնաց, ինչպէս որ իր մայրը այրի մը-
նացեր էր, եւ չուզեց նորէն ամուսնանալ, եւ իր բոլոր
ջանքը եւ առ Աստուած ունեցած մաղթանքը աս էր որ
իւր մէկ հատիկ աղջիկը ապրի, եւ ինքն ալ անով ուրա-
խանայ: Երբ աղջիկը Աստուծոյ շնորհօքը 13 տարեկան
եղաւ, տղուն մայրը ինկաւ մեռաւ, եւ աղջիկն ու հայ-
րիկը մինակ մնացին: Աղջկան հայրը, որովհետեւ վա-
ճառական էր, պէտք եղաւ որ վաճառականութեան
սլտաճառաւ հեռու երկիր մը երթայ, բայց դժուար կէ-
տը հոս էր, որ իր մատաղ աղջիկը որու ձգէ, ինչ ընէ,
անճար մնացած, խորհեցաւ որբակրօն եւ հաւատարիմ
անձի մը յանձնելու, ուստի առ երեւոյթս՝ խոհեմ եւ
որբաբարոյ գլտուն մը կար, որ աշխարհքէն ձեռք քա-
շած կերեւար, զոր բոլոր մարդիկ կը պատուէին եւ կը
մեծարէին, չդիտնալով որ՝ վարսետորդի կեղծաւոր մը-
նէր, ըստ առածին թէ "Ինչ-՞նչն ո՞ք Երբ՝ շուր՝ Բա՛ւ
Երբ՝ շուր՝":

Այս խոհեմ կեղծաւորը՝ որովհետեւ Աքլօրին դրա-
ցինն է, իր տունը կանչեց, եւ իր անմեղ աղջիկը յանձ-
նեց նոյն խաբերայ կեղծաւորին ըսելով, տես եղբայր,

հրամանացդ համբար տղէկ լսեր եմ, եւ դիտեմ որ խե-
 լացի ես, չարն ու բարին՝ բայց ի բնական իրաւանց,
 գիտութեամբ գրոց ալ սովորեր ես եւ կը ճանչնաս. ուս-
 տի այս մէկ հոտիկ աղջիկս նախ Աստուծոյ, եւ ապա
 քեզի կը յանձնեմ, որ լաւ ու անարատ պահես, մինչեւ
 որ ես վերադառնամ. քանզի դուն մեր դրացինն ես,
 եւ քեզմէ ալ արժանաւոր եւ հաւատարիմ մարդ չդը-
 տայ: Կը խնդրեմ որ հարկաւոր եղած ու տեղիքը եւ
 հացը առնես եւ դռնէն ներս ձգես, ու դուրսէն ալ
 այս տանը պահապան ըլլաս, որ չըլլայ թէ գէշ մարդ
 մը կամ գէշ խորհուրդ մը դռնէն ներս մտնայ, միայն
 դուն ըլլաս խնամատարը եւ դարմանողը. քանզի հետս
 տանիլ խիստ դժուար կըլլայ: Այս խօսքերը որ լսեց
 խոհեմ կեղծաւորը, շատ աղէկ ըսաւ ու յանձնառու ե-
 դաւ շուտ մը, բայց աղջկան երեսը չտեսաւ թէ ինչպէս
 մէկն է, բայց ինչ որ ծախք ընէր, աղջկան հայրը կրկ-
 նապատիկը սխալի հատուցանէր ու ընծայ ալ սխալ լն-
 րէր: Այս բաներուն համար մինչեւ անգամ աղջկան հայ-
 րը միամտական գիր մըն ալ տուաւ խոհեմ կեղծաւո-
 րին: Հիմա այս տեղ՝ խոհեմը շատ ճարտար մարդ ըլ-
 լալով աղջկան հօրը սա հետեւեալ պատմութիւնը կը-
 նէ՝ հասկցնել ուղեւով թէ ես այնպէս չեմ. վասն որոյ
 սկսաւ պատմել, մտիկ ըրէ՝ Աղայ, մտիկ ըրէ, ըսելով:
 Ժամանակով աղքատ ու խեղճ մարդուն մէկը իր
 ընտանիքը կը ձգէ եւ կու գայ այս երկիրս ստակ շա-
 հելու. աղը թափելով հինգ տարուան մէջ 500 զուրուշ
 կը շահի. ինքն իրեն կը խորհի որ եթէ երկու տարի
 ալ կենայ նէ՝ 700 զուրուշի տէր կըլլայ. ու հայրենիքը
 կը վերադառնայ մինչեւ մահ նոյն դումարը բաւական
 սեպելով. բայց ձեռքի ստակը դողցունելու վախէն խոր-
 հեցաւ որ հաւատարիմ մարդու մը յանձնէ: Ուստի

խորհեցաւ որ իր ստակը տանի դատաւորին յանձնէ,
 քանզի կարգացող մարդ ըլլալով՝ մէկուն անիրաւու-
 թիւն չընէր. այս խորհրդով՝ յամիշտակուած՝ դնաց դա-
 տաւորին ըսաւ. Տէր իմ, առ ստակս թող հրամանացդ
 քովը մնայ, ես վարձք չեմ ուզեր. մտածեցի որ՝ հրա-
 մանքէդ աւելի հաւատարիմ մարդ չկայ, անոր համար
 քեզի բերի որ պահեմ ստակս մինչեւ իմ հայրենիքս
 (սիլա) երթալու ատենս: Դատաւորը ըսաւ. շատ աղէկ
 խորհեր ես, ինծմէ հաւատարիմ մարդ ո՛վ պիտի գտու-
 նէիր, երբսր պէտք ըլլայնէ՝ եկուր առ ստակդ ու դնայ:
 Աղքատը ստակը հոն ձգելով միամտաբար, դարձաւ նա-
 րէն աշխատելու: Այս միջոցին իր հայրենակիցներէն
 քսան հոգիի չօմ հայրենիք երթալու պատրաստութիւն
 կընեն. որ մը առ աղքատին հանգիստելով՝ կըստիպեն որ
 իրենց ընկերանայ, ըսելով թէ Աստուած մարդս անօ-
 թի չձգեր, ինչ որ վստակեցար նէ, բաւական է՝ ըստ
 առածին թէ՛ ասիւնք: Եւ անքան ետեւէն քանիսն ալ
 յետ վերջէն ասիւնք: Այս տեսակ համոզիչ խօսքերով աղքատ-
 տին սիրտը թաւառեալ. եւ որոշեց որ երթայ՝ յիշե-
 լով այն առածը թէ՛ «Գաւաթէն ի՞նչ անելու եօթնէն՝ լի-
 ընէր»: Ուստի խօսք տուաւ որ իրենց հետ երթայ, եւ կարող
 ւանն ալ ճամբաց ելլելու հինդ վեց օր մնացեր էր. դնաց
 դատաւորին ըսաւ որ՝ Տէր իմ, յիրաւի երկու տարի
 ալ օգտի մնայի, բայց ինչ ընեմ, քաղաքացիներս պի-
 տի երթան, ես ալ անոնցմէ չկրնալով բաժնուիլ, առկա-
 սեցոյ երթալ, ուստի կը խնդրեմ որ իմ ստակս տաք,
 ես ձեր հրամանոցը աղօթող եմ, որ այս աղէկութիւ-
 նը ինծի ըրիք: Դատաւորը մէկէն բարկութեամբ լեց-
 ուած ըսաւ, ո՛վ մարդ, ի՞նչ կը պրոնցես, դուն խեղ-
 դեցեր ես. դուն չէօրիճի մը, ես մէկ դատաւոր մը,
 դուն ինծի հետ ի՞նչ յարաբերութիւն ունիս որ ինծմէն

առնելիք կուենենաս . կորիւր դուրս . հիմա քեզ ծեծին
տակ մեռցունել կուտամ , այս խօսքը իմ պատուոյս դէմ
է , թէ որ մէյ մ'ալ դուռս ոտք կոխես նէ , մահդ ինծ-
մէ կը գտնես : Ուստի իր ծառաներուն հրամանն ըրաւ
որ խեղճ մարդը դուրս վանտեն , ծառաներն , որ հոն
կայներ էին , անմիջապէս վրան յարձակեցան , զլխուն
քիթին բերնին եւ կոնըկին զարկին , հրեցին , հրմշտը-
կեցին , խեղճին սիրտը հրով մրկեցին եւ դռնէն դուրս
ձգելով վազնտեցին : Հիմա խեղճ աղքատը ասի 'ի բե-
րան ըլլալով ինչ ընելիքը կորսնցուց . աչքերը մթնցած ,
ճամբան մոլորած սրտին կսկիծէն ոտքը յառաջ չէր եր-
թար , երկու ձեռքերը զլխուն զարնելով լեզուն բռու-
նուած , աւա՛ղ իմ աշխատութեանս ըսելով կուլար եւ
կողրար . բայց ինչ օգուտ , ըստ առածին թէ՛ « Ես
էի-չ'եւելիք - գէտ եմ » :

(Քեզի կըսեմ ո՛վ ընթերցող . խոհեմը այս պատ-
մութիւնը ըրած ատեն՝ աղջկան հայրը ուշի ուշով մը-
տիկ կընէր , երբ բանը հոս եկաւ , մտիկ ըրէ ըսելով
կատիպէր) . հիմա ըսաւ , աս խեղճ աղքատը տեսաւ որ
ստակը առնելու յոյս չկայ , գնաց իր սենեակը եւ ստա-
կը առնելուն ճարը կը մտածէր , եւ առ Աստուած ա-
պաւինելով կըսէր ալ թէ Աստուած մեծ է , կը յուսամ
որ իմ ստակս օր մը անիրաւ դատաւորին ձեռքէն հա-
նէ՛ ըստ առածին թէ . « Եկե՛ք ի՛նչե՛ք , Եկե՛ք Դուրս » :

Հետեւեալ օրը խեղճ աղքատը՝ յոյսը կտրած՝ իր
առջի սակաւը կոնակը առնելով՝ գնաց չէօփի թափել .
« Զե՛ք շէտե՛ք » ըսելով տան մը առջեւէն կանցնէր ,
ներս կանչեցին . խեղճ չէօփի՛ն սակաւը լեցուցած ա-
տեն ստակին կոկիծը միտքը իյնալով ո՛հ , վա՛հ ըսելով
կը հառաչէր : Տիկինը վերէն աս կսկծալից ձայնը ըսա-
ծին պէս , եկաւ , աղքատին ըսաւ թէ . ո՛վ դու . ի՞նչ

եղեր է քեզի, ցաւդ ի՞նչ է, որ այսպէս կը հառաչես.
ըսէ ինծի, քու ցաւդ ես կը փարատեմ: Ո՛վ տիկին,
ըսաւ աղքատը. իմ ցաւս եւ իմ կրակս անմարելի է,
դուն չես կրնար օգնել. ես՝ ըսաւ. մէկ դատաւորի քով
500 ղուրուշ աւանդ (էմանէթ) ձգեր էի երկու ամիս
յառաջ. հիմա իմ երկրացիներս հայրենիք կերթան. ես
ալ ուզեցի հետերնին երթալ, ուստի դացի ստակս ու-
զել, բայց դատաւորը ուրացաւ, եւ իս ծեծելով վաճա-
տեց. ասոր համար հիմա կերիմ եւ էօ՛ֆ կընեմ, որ
մինչեւ հինգ տարի ալ աշխատելու եմ նոյնչափ ստակ
շահելու համար. ո՛վ գիտէ, կապրի՞մ, թէ կը մեռնիմ
մինչեւ ան ատենը: Տիկինը ըսաւ, դուն հոգ մի ըներ,
վաղ առաւօտ կանուխ հոգ եկուր, ես ստակներդ դա-
տաւորէն կը փրցունեմ, չե՞ս գիտեր այն առածը, որ
կըսուի. "էւ եւրէն էստէն ար, -բւ- շէֆէն-":

Այս խօսքը աղքատը լսելով սիրտը քիչ մը մխիթա-
րութիւն դտաւ, բայց ասով ալ դարձեալ սիրտը հան-
գիատ չէր, ըստ առածին թէ՛ "Գ.-բւնն -ււ -ււ-ն, -Բ.
ււ Գւ-": Ինչեւիցէ նոյն գիշերը խեղճ աղքատը մինչեւ
լոյս մտմտութեով անցուց, եւ լսան հարցունողին ալ բե-
րանը չէր բացուէր, որ պատասխան տայ, ըսելով այն
առածը թէ, "Գ.-յւււււ -ււ-ն -էօհ-էի հ-բ-մ":

Վերջապէս առաւօտուն կանուխ տիկնոջը տունը գը-
նաց. Տիկինը ըսաւ որ քիչ մը վարը սպասէ, մինչեւ որ
ինքը պատրաստուի: Տիկինը՝ մինչեւ յիսուն հաղարի
արժէք ունեցող անդամանդեայ եւ յակինթեայ մատա-
նիներ եւ ուրիշ կանացի ծանրագին զարդեր կծիկ մը
ըրած հետը առաւ, եւ իր աղախինն ալ մէկտեղ ըլլա-
լով երեքը մէկէն ճամբայ ելան: Երբոր դատաւորին
դուռը մօտեցան, Տիկինը աղքատին պատուիրեց որ, ես
ներս դատաւորին քովը կը մտնեմ, դուն ալ կէս ժա-

1651.

մէն վերջը եկուր, դատաւորէն ստակիշ ուզէ. եւ աղա-
խմին ալ պատուիրեց որ՝ երբոր աղքատը ստակը ա-
ռած դուրս ելլէ նէ, դուն ալ եկուր դատաւորին առ-
ջեւը ինծի աւետիս տուր ըսելով թէ. աչքդ լոյս Տիկին,
Աղադ հիմա եկաւ. Տիկինը մինակ ներս մտաւ, դա-
տաւորը բարեւելէն. ետեւ զարդարուն բազմոցի մը
վրայ նստաւ. դատաւորը ըսաւ, թաքի լիցի դպրուստդ
Տիկին. ի՞նչ խորհուրդ ունիս. կամ ի՞նչ դատ ունիս,
հրամմէ ըսէ. Տիկինը ըսաւ. ծառայ եմ, Տէր դատա-
ւոր. դիտեմ որ հրամանքդ արդարագործ մարդ ես,
աղախինդ արամբի կին եմ. այդ վեց տարի է որ դիս
ձգած Եղիապոս գնաց. այնքան ժամանակին մէջ գիր
կամ լուր չէր գար, միայն թէ անցեալ ամիս գիր մը ե-
կաւ, որուն մէջ կըսէ որ անպատճառ ամեն բանս ձգեմ,
ու ելլեմ հոն երթամ. քանզի հոն իր գործը յաջողե-
ր է, ալ հոս պիտի չկրնայ դալ: Աւստի որոշեցի երթալ.
բայց 50,000 զուրուշի չափ ծանրագին բաներ ունիմ,
հետս տանելու կը վախնամ, որ չըլլայ թէ գողերուն
կերցունեմ. վասն որոյ մտածեցի որ ձեր քովը պահ ձը-
գեմ, աղէկ գիտնալով որ դուք մարդու անիրաւութիւն
չէք ընէր. հիմա ասոնք հրամանացդ քով աւանդ թող
մնայ, ես կերթամ. թէ որ ողջ մնացի ու աս երկիրը
դարձայ, ասրանքը իմս է, իսկ թէ որ մեռայ կամ հոն
մնացի, քեզ ըլլայ, ինչպէս կըսուի այն առածը թէ
«Ան-ն-ե-րե-կե-ն հեւաւ օր-ն»: Դատաւորը բոլոր սրտով
հաճեցաւ տիկնոջը խօսքին, եւ ըսաւ շատ աղէկ խոր-
հեր ես... յանկարծ չէօրճի աղքատը ներս մտաւ ու
իր 500 զուրուշը դատաւորէն պահանջեց ըսելով թէ իմ
ստակս տուր հայրենիք պիտի երթամ: Դատաւորը ա-
կամայ դանձապետին հրաման ըրաւ որ աղքատին 500
զուրուշը տայ, որ չըլլայ թէ կնիկը չվաթի. աղքատը

իր ստակը առաւ եւ նոր աշխարհը եկածի պէս խնդա-
լով դուրս ելաւ։ Հիմա դատաւորը կը պարծենար Տիկ-
նոջը առջեւ թէ տեսա՞ր, Տիկին, ես ինչպէս հաւատա-
րիմ եմ, այն աղքատը որ տեսար, երկու ամիս առաջ
500 դուրոշ ինծի աւանդ ձգած էր, հիմա որ ուզեց,
ամբողջապէս տուի, հրամանքդ ալ որ դաս ուզես, մէ-
կէն կը հանեմ կուտամ։ (աղջկան հայրը մեծ ուշադրու-
թեամբ մտիկ կընէր)։ Հիմա այս խօսքը, որ դատաւո-
րը կըսէր, դեռ Տիկինը կծիկը դատաւորին յանձնած
չէր, դուրսէն աղախինը՝ աղքատին ուրախութեամբ
դուրս ելլելը տեսնելով՝ ըստ հրամանի Տիկնոջը ներս
մտաւ, դատաւորին առջեւ իր տիկնոջը աւետիս տուաւ
ըսելով թէ. Տիկին, Տիկին. մեծ աւետիս քեզ, ահա
Նզադ Եղիազարոսէն եկաւ, շուտ ըրէ, եկուր, քեզ կու-
զէ։ դատաւորը սա խօսքը լսածին պէս զարմացմամբ
բռնուեցաւ, իսկ Տիկինը իր կծիկը ծոցը դրած ելաւ,
կանգնեցաւ եւ սկսեց դատարանին մէջ կաքաւել եւ
խաղալ։ Դատաւորը տեսաւ որ սա բանին մէջ վարպէ-
տութիւն կայ, ինքն ալ ելաւ, թեւերը վեր առնելով
սկսեց կնկանը առջեւ խաղալ։ Տիկինը հարցուց թէ Տէր
իմ, ես կը խաղամ, որովհետեւ այրս դուրսէն եկեր է.
իսկ դուն ի՞նչ ուրախութիւն ունիս որ ելեր կը խաղաս.
դատաւորը ըսաւ սա խօսքը, որ հիմա առածներու կարգ
անցեր է. «Ահա Գեորգ եււա ըջ Գեորգ Իսիմ, ունիւր Գեորգ Իսիմ»։

Այս հնարքով Տիկինը խայտառակեց անիրաւ դա-
տաւորը, եւ աղքատին ստակը առնել տուաւ, որ դը-
նաց իր հայրենիքը։ Հիմա խոհեմը պատմութիւնը որ
ստ տեղս հասուց, ըսաւ. Աղա՛յ, հրամանքդ որ այս
պատմութիւնը ընցիր, զխոցիր որ «Եփեսէի եւ Եփեսէի»
օ՛ր-ւ։ Եթէ մարդս չարութեամբ վարուի, հարկաւ վեր-
ջը կը խայտառակուի, եւ կը պատժուի. ծառայ քու

[illegible]

Հիմա այս խոհեմը սկսեց իր մտացը մէջ չար սեր-
մեր ցանել եւ դարմանել, որ բուսնին եւ սլտուղներ
տան 'ի ցնծութիւն եւ 'ի բերկրութիւն Սաղայէլի: Ամէն
առաւօտ եւ երեկոյ այս չար խոհեմը աղջկան դուռը
հանդիպելով՝ պէտք եղած բաները կառնէր եւ դռնէն
ներս կը ձգէր կերթար, բայց միտքը միշտ չարութեան
մէջ ըլլալով՝ երկիւղն ու ամօթը սրտէն վերցեր էր,
կուղէր որ մտքին մէջ եղածները գործքով ալ կատա-
րէ: Երբ դուռը կերթար, կսկսէր տնտնալ, կամ ներս
մտնել եւ պատճառանօք խօսքը երկարել. թէպէտ աղ-
ջիկը ինքզինքը բնաւ չէր ցուցընէր, սակայն անի ան-
վայել խօսքերով կը ծիծաղէր, որ աղջիկը միտքը իմա-
նալով բացուի եւ սիրտ տայ: Իսկ աղջիկը չլսելու զար-
նելով եւ պատասխան չտալով կը համբերէր, մինչեւ որ
աղէկ մը իմացաւ թէ մարդուն միտքը չար է. վասն որոյ
մէյ մ'ալ եկաւ նէ, դուռը չբացաւ, ներսէն ալ ձայն
տուաւ որ ալ դռան քով չդայ, ինծի պէտք եղած բա-
ները ուրիշին բերել կուտամ ըսելով վռնտեց: Խոհեմը

դարձաւ իր տունը եւ ոխ սկսեց լոյս սկսեց դանազան
չարիքներ գիշեր ամբողջներ գլխուն ըստ առածին թէ,
«Ս- - - - - Դ- - - - -» . այն առածին համեմատ ի
գործ գնել կը փութար թէ «Ս- - - - - Լ- - - - -»
«- - - - - Է- - - - -» :

Այնուհետեւ խոհեմին ջանքն էր աղջիկը որողայթի մը մէջ ձգել։ Բայց աղջիկը մինչեւ չորս տարի այն չափով իր տունը չհանդակացուց։ Իր սխտոյքը կէս մը կարօտութեամբ, եւ կէս մը դռան առաջէն անցնող «Ել՛իշ-ի» առնելով կասկածէր, եւ պատահական հետ ալ բազմիք չերթալով տունը կը լուացուէր։ Եւ ինքզինքը Աստուծոյ յանձնած էր՝ ըստ առածին թէ, «Ե-լ-ի- - գ--ւ--ն Է--վ--
«Ընչ Է--գ--ն Աււհ Կըր :

«Վարուք մաքրականաւ փայլեալ ազնիւ եւ հաւատարիմ սիրեցելոյդ իմոյ, եւ իմ իսկ հաւասար հոգւոյ բարեկամդ մտերմի առն խոհեմի, քաջանուն երջանկի անպատում բերկրութեամբ սէր եւ ողջոյն» :

Մնամ երախտապարտ եւ բարեմաղթու վասն ձեր
անձին կենաց” :

Չար խոհեմը այս նամակը կարդալով շատ ուրախացաւ, որովհետեւ պատահութիւնս դուռը ամեն շարութիւն 'ի գործ դնելու, տհա հիմա է ժամանակը՝ ըստ. տես ինչեր պիտի բերեմ իս վանտող աղջկան գլխուն: Ընթերցող, տես այս գարշելի մարդուն դէշութիւնը. որ անիրաւ տեղը անմեղ աղջկան գլուխը ինչ փորձանքներու պիտի համարուցանէ, երբեք այն տուածը միտքը չըբերելով թէ՛ «Գոյսն Գաւրոսն, Գոյսն Գաւրոսն, Գաւրոսն Գոյսն, Գաւրոսն Գոյսն»:

Արդ՝ աւետարելին պարզեւ տալով հրաման ըրաւ որ դուրսը քիչ մը նստի, մինչեւ որ նամակին պատասխանը դրէ: Ընթերցող, ի՞նչ կըսես, հիմա հրաշքի ատենն չէ՞ մի. մէկէն աս մարդուն մատները կոտրտի, եւ աչքերը կուրնայ նէ, իրաւունք չէ՞ մի որ կարող չըլլա՞յ անմեղ աղջկան մը արիւնը մտնելու: Ահա աղջիկը այս նամակէն անտեղեակ էր. միայն թէ դուրսի տարածայնութիւններէն իմացեր էր որ՝ քիչ օրէն իր հայրը պիտի գայ. ուստի այնպէս ուրախութեամբ լեցուեր էր որ ըստ քաջած միմակութիւնը եւ խեղճութիւնը մոռցած, ուրախութեան կուլար, եւ երբեմն ալ խենդի պէս տանը մէջ ասդին անդին ցատկելով կը խնդար, եւ ահանջն ալ դաւան էր թէ երբ պիտի գայ հայրը. (խեղճ աղջիկը չէր գիտեր թէ ինչ սեւ օրեր պիտի գայ գլուխուն). այս կերպով կէս մը արտուամ եւ կէս մը արտամած երեսով կը աղտմէր հօրը դալուն: Իսկ չար խոհեմը իր գրիչը կայս աղջկան արեանը թաթխելով նրա անք աղջկան գլխուն բարուրանք կը գիլէր եւ սեւ դրոպարտութիւններ կը նիւթէր. աղջկան հօրը այսպէս դըրբելով:

Քաջատոհմ աղնուական վաճառականի յարդի բա-

րազատ եւ սուրբ պարտաւորութիւնս կատարելով նամակս կը կնքեմ եւ կը դրկեմ" :

Մնամ 'ի խնամս ձեր պահպանեալ, որ այր խոհեմ առ ձայնիմ :

Նամակը կնքելով տուաւ աւետարեւրին որ շուտով տանի աղջկան հօրը հասցունէ . աղջկան հայրը՝ նամակը կարդալուն պէս յանկարծակիի եկած, խելքը դլխէն դացած, աչքերը մթնցած, եթէ ծառայն հասնելով թուրը ձեռքէն չառնէր, ինքզինքը պիտի սպաննէր : Ծառայն որ պատճառը հարցուց . ըսաւ, տղա՛յ . ի՞նչ կը հարցունես, տունս փչեր է, ես չեմ խմացեր . ա՛ռ սա նամակը եւ կարդա . երբ ծառայն նախակը կարդաց, ամբ 'ի բերան եղաւ մնաց . . . եւ սկսեց իր տէրոջը սիրտը առնելու համար խրատ տալ, բայց ինչ օգուտ . սիրտը այնպէս վառած էր որ՝ կուզէր իր աղջիկը մեռցունել ըստ առածին թէ, "Պէ՛ր + Եօթե՛նի՛ն յի՛ն + Եւեթե՛ն զա՛ր + Եւ Էր" : Եւ կամ թէ "Պէ՛ր Հի՛ն + Եւ Էր + Եւ Էր" , 'պէ՛ր հի՛ն + Եւ Էր + Եւ Էր" :

Ուստի հրամանս ըրաւ ծառային որ երթայ իր աղջիկը սպաննէ, եւ իբրեւ նշան շապիկը արիւնը թաթխէ եւ բերէ իրեն : Խեղճ ծառայն սոսկալով ճամբայ ելաւ . գնաց տուն . աղջիկը ծառայն տեսնալուն պէս, ուրախանալոյն ինչ ընելը չէր գիտէր . ուրախ զուարթ ծառային դէմ վազեց՝ առանց գիտնալու թէ գլխուն ինչ ձիւն պիտի դար : Հիմա ծառայն ինչ ընելը չէր գիտէր . քանզի աղջիկը անմեղ կերեւնար . եւ խոհեմին դրածէն ալ երբէք տեղեկութիւն չունէր : Ուստի ծառայն շուտաւ կեցեր էր, եւ չէր գիտէր ինչ կերպով սպաննէ, վասն որոյ առջի բերանը աղջիկէն ծածկելով, հրամայեց ֆէրաճէդ հագիր, ըսաւ, հայրդ մօտ տեղերս է, քեզ անոր տանիմ . աղջիկը եւս առաւել խնդալով միամտաւ

բար սաղեւը ինկաւ, եւ երկուքը մեկտեղ լեռնէ լեռ
դացին: Հիմա ծառայն՝ աղջիկը սպաննելու համար յար-
մար տեղ մը կը փնտուէր, որ արիւնաթաթախ չապիկը
առնէ հօրը տանի. այս խորհրդով ասդին անդին կը
տնտնար, աղջիկը իմացաւ որ ծառային միտքը բան մը
կայ. ուստի լալով կազաչէր թէ Աստուծոյ սիրոյն քլայ,
ինչո՞ւ այնչափ կը մտմտաս, քսէ ինծի. ծառայն մէկէն
աչքը երկինքը վերցուց եւ Աստուծոյ արաւինելով՝ ան-
մեղ աղջիկը չըսպաննելը կամ ազատելը վարձք եւ ար-
դարութիւն սեպելով, սկսեց աղջկանը լալով ըսել թէ,
ով քոյրիկ. ի՞նչ ըսեմ. ինտո՞ր լսեմ. հայրդ զիս դըր-
կեց որ դամ քեզ սպաննեմ եւ չապիկդ արիւնը թաթ-
խելով ի նշան վկայութեան հօրդ տանիս, որ ապա ել-
լէ տուն դայ, եթէ քեզ չըսպաննեմ, հայրդ զիս կըս-
պաննէ. բայց ես քեզ սպաննելու միտք չունիմ, ըստ
առածին թէ՝ «Աւերե՛մ եւ լալմ, ուրի՛նք է՛նք ինքն ինքն»:

Եկուր, քեզ այս լեռները ձգեմ, բայց իմ արրու-
թիւնս չմոռնաս, միայն թէ չապիկդ հանէ ինծի տուր,
որ մէկ ոջխարի արիւն թաթխեմ, ահա սպաննեցի, ը-
սելով տանիմ հօրդ տամ. եւ դու լեռնէ լեռ պատըտե-
լով կերթաս. քաղսք մը կը մտնես, դուն գիտես. եթէ
յանցանք չունիս նէ, ի հարկէ Աստուած գքեզ այս տն-
մարդարնակ տեղերէն կազատէ: Բայց քեզի կը պատ-
ուիրեմ որ հօրդ երկիրը չգաս. որ չըլլայ թէ քեզ ըս-
պաննէ, ես քեզի այսքան աղէկութիւն կրնամ ընել, որ
քեզ չսպաննեմ. դու ալ յոյսդ Աստուծոյ տալով, Աս-
տուած քեզի կողորմի: Աղջիկը՝ այս խօսքերը ծառայէն
լսելով՝ բոլոր ուրախութիւնը տրոսութեան դարձած,
կսկծալից սրտիւ, աղեկսկիծ ողբով, աչքը արիւն ար-
ցունք լեցուած այն լեռան մէջ Աստուծմէ ողորմութիւն
կը խնդրէր: Վերջը միտքը դալով աղջիկը հարցուց ծա-

ուային թէ, եղբայր, կաղաչեմ, ըսէ ինծի, ի՞նչ էր իմ
յանցանքս, որ հայրս իս մեռցունել ուղեց. ծառայն՝
խոհեմ մարդուն զրկած զրպարտական նամակին իմաստ-
ները միըստմիտջէ յայտնեց, ահա ասոնց համար էր որ
հայրդ քեզ սպաննել ուղեց. ուստի ճշմարիտը կամ
սուտը չեմ գիտեր. միայն թէ այս առածը կըսեմ որ՝
«Աւել-հ ինչ Գ-ն-ը-ն- , Գ-ն-ը-ն- , Գ-ն-ը-ն- , Գ-ն-ը-ն- » .

Աստուած թող դատէ այն մարդը, ինչ որ է նէ, աղ-
ջիկը՝ չապիկը հանեց ծառային տուաւ, ու հրաժարա-
կան ողջոյնը տալով իրարմէ զատուեցան. խեղճ աղջի-
կը՝ հիմա մինակ մնալով՝ իր ամեն ուրախութիւնները
սուգի փոխուած, աչքէն հեղեղի պէս արցունք թափե-
լով ա՛խ կընէր, կուլար ու կը պտըտէր ըսելով թէ ալ
հօրս տունը պիտի չտեսնեմ. անանկ որ՝ հառաչած ա-
տենը՝ ապառաժ քարերը անդամ կը լացունէր. Մանա-
ւանդ երբ ուտելու բան մը չունենալը միտքը կիյնար նէ,
ո՛վ Աստուած, արդեօք անօթի՞ պիտի մեռնիմ ըսելով՝
վախուն խեղճ ցնորած՝ կիսամեռ ասդին անդին կը պը-
տըտէր, նա մանաւանդ երբ գազաններուն վախը միտ-
քը կը բերէր, կ'ըսէր, ո՛վ Աստուած իմ եւ Տէր. այս
ի՞նչ վիշտ է, որ զիս պաշարեց. ես քեզի եմ ապաւի-
ներ, դուն օգնէ ինծի, եւ այն իրեն չարութիւն ընողին
համար ալ երբեք գէշ չէր խօսեր, եւ չէր անիծեր,
յիշելով այն առածը թէ,

Եյլիյէ Եյլիկ՝ հէր ատէմ իշի,

Քէմլիյէ Եյլիք՝ էր ատէմ իշի :

Աղջիկը ասանկ խեղճ ու լալի վիճակի մէջ թող մնայ,
ետքը կը պատմենք. գանք հիմա ծառային. ծառայն
աղջկան չապիկը ոչխարի արիւնի մէջ թաթխելով տա-
րաւ իր Աղային. ան ատենը ելաւ ու եկաւ իր տունը,
Զար խոհեմը՝ մէկ քանի սուտ վկաներ հետը առնելով

գնաց դիմաւորելու, եւ բարեւելու. աղջկան հայրն ալ
 զանի հաւատարիմ բարեկամ համարած ըլլալով՝ սիրով
 բարեւը առաւ եւ շատ մեծարանքներ ցուցուց չար խո-
 հեմին, եւ շատ շնորհակալ կըլլար թէ աղջկանս շարու-
 թիւնը չծածկելով՝ զիս կեղտ անունէ ազատեցիր. աղ-
 ջիկս մեռաւ նէ ալ, իմ բարի համբաւս չմեռաւ ըսե-
 րով, իրենց ուրախութեանը կը նայէին: Այս կերպով
 գիւեր ցորեկ մէկտեղ կենալով միշտ ուրախութիւն կը-
 նէին, խոհեմը երբէք չէր յիշեր այն առածը, որ կըս-
 ուի թէ, "Հէյւէ-դ-դէ՛ ֆեշեւէ՛ Է-Բ-Էյ-դ-Է՛ Է-Ն-Է":

Ուստի մենք գանք հիմա լեռան մէջ մինակ մնացող
 խղճալի աղջկան վիճակը տեսնելու. խեղճ աղջիկը ան-
 մըխիթար ցաւով կուլար եւ կը պտըտէր՝ առանց գիտ-
 նալու թէ ուր կերթար. երբեմն երբեմն վրան մարելիք
 գալով՝ մինչեւ մէկ տարի առանց մարդու մը հանդի-
 պելու հեծելով եւ ողբալով կերթար: Վրայի լաթերը
 պատուտեր, եւ աղտն ու ոջիլը զինքը պաշարեր էին.
 Թէեւ երբեմն գետերու եզերքները կը լուացուէր, բայց
 լեռան առանձնութիւնը եւ ձորերու արձագանքը զինքը
 սոսկումով կը պաշարէին: Ընթերցող, կը տեսնես այս
 խղճալի կեանքը. եւ մարդ չեղած տեղը ինչպէս դըժ-
 ուար է ապրիլը. եւ թէ չքաւորութիւնը ինչեր կը բե-
 րէ մարդուն գլխուն. ըստ առածին թէ "Տեւե՛՛ Է-Է՛՛
 Է-Է՛՛ Է-Է՛՛":

Աղջիկը այս ողորմելի կերպարանօք կը պտըտէր, երբ
 հինգ վեց ամսուան ճամբու չոփ հօրը քաղաքէն հեռա-
 ցեր էր, օր մ'ալ սիրտը խիստ այրած՝ անօթի մնալէն,
 սրտին կսկիծէն օ՛ֆ ընելով աչքերը եւ ձեռքերը եր-
 կինք բարձրացուցած զԱստուած իրեն օգնութեան կը
 կանչէր: Հիմա գիշերը մօտեցեր էր, եւ եղած տեղն
 ալ անտառ ըլլալով վախուն ծառի մը վրայ ելաւ, ան-

աղջիկը ծին հեծցուցին, կերակուր տուին, ջուր խմցուցին, գլուխը եւ երեսը գոցելով պահպանեցին եւ մուշտակ (քիւրք) մ'ալ հագուցին, քիչ մ'ալ ասդին անդին պտըտելով որս չգտնելէն ետքը դարձան իրենց քաղաքը, որ մէկ ժամ հեռու էր: Քաղաք կրսեմ, անքերդ տեսնար նէ, ինծի պէս չտեսնող կըլլայիր (բայց ոչ կուրութեամբ): մինչեւ հիմա կը դարմանամ թէ ան ի՛նչ երկիր, ի՛նչ քաղաք, ի՛նչ մեծութիւն, ի՛նչ զարդարանք, ի՛նչ պարսպաշինութիւն, ի՛նչ վաղոցներ եւ ի՛նչ արեւերու յարմարութիւն: ի՛նչ վաճառք եւ ի՛նչ լուծայաւիտիութիւնք, ի՛նչ հագուստք եւ ի՛նչ փառաւորութիւններ, ի՛նչ մարդկանց քաղաքականութիւն, եւ ի՛նչ առաքինութեանց խոհեմ կացութիւն, ի՛նչ արդասիք եւ ի՛նչ ծողկաւէտութիւնք, ի՛նչ բերք եւ ի՛նչ առատութիւնք, ի՛նչ դատք եւ ի՛նչ արդարութիւնք, ի՛նչ կշիռք եւ ի՛նչ ուղղութիւնք, ի՛նչ աէր եւ ի՛նչ եղբայրայարգ բարեկամութիւնք, ի՛նչ պատիւ միմեանց եւ ի՛նչ մեծարանաց երջանկութիւնք, ի՛նչ շուք եւ ի՛նչ չքեղութիւնք, ի՛նչ հարստութիւնք եւ ի՛նչ ընչաւէտութիւնք: Ասանկ քաղաքի քաղաքապետը կամ թագաւորը ո՛րչափ 'ի բարիս դարմանալի կըլլայ, այն ալ դուն մտմտա, իմ հոգս չէ: Հիմա աղջիկն ալ դարմացած իր վերջի բաղդին յոյսը առ Աստուած դնելով կը յիշէր այն առածը թէ, "Աււհւն էլ է է-է քը, -Մհ- է-է քը":

Ուրեմն հիմա խորհէ թէ աղջիկը աշտպիտի փառաւոր քաղաքի մը մէջ ինչ փառաւոր փառքի եւ շնորհքի պիտի հասնի: Թագաւորին որդին հետեւեալ օրը աղջիկը աղախիններուն հետ բաղնիք գրկելով մաքրել տուաւ, եւ դշտայական հանգերձներ հագցունելով մօրը քով դրկեց, եւ հրաման քրու որ իր պիտուն եկածները մօրը պատմէ: Խեղճ աղջիկը բոլոր քաջածները լալով

պատմեց. Թագուհին լսելուն պէս զարմացաւ մնաց Թէ
խոհեմ կեղծաւորը ինչ չարութիւններ բերեր է այս
խեղճ կուսին գլուխը. եւ եթէ հայրը ի՛նչպէս առանց
քննութեան այս վիճակին մէջ ձգեր է, ու սկսեց նեղ-
եալ աղջիկը մխիթարել ըսելով Թէ մի վախճար, "Ճե-
ֆանըն -օն- -եֆ- Դէր". եւ Թէ "Յն-նըն Դ- - - - - Դ- - - - -
Ի՛իւ. եւ Թէ "Է՛իյիւ -օն- - ԻԻ՛իւ", կամ Թէ "ՏԵԼԼԵԻ՛իւ Դ- -
ԼԵ՛Դ- - Ի՛իւ": Թէեւ աղջիկը այսպիսի խօսքերով քիչ մը
կը մխիթարուէր, բայց աշխարհիս մեծութիւնը եւ փառ-
քը ոչինչ համարելով ըստ հին առածին կըսէր, "Պ- -
ԴԻ-նե- - Դիւ Դ- - ԼԵ՛Ի Դէր, ԻԻ՛ն ԻԻ՛նե, -ԻԼԼ ԻԻԼ՛իւ, ֆԻ՛Ի ԴԻ-
՛իւ, Լ- - ԼԵ՛Ի, Դ- - ԼԵ՛Ի, -Լ ԼԵ՛Ի": Հետեւին միշտ ուրա-
խութեամբ կը վարուէր, ու այնչափ սէր չէր կապէր ա-
նոնց, մանաւանդ կը վախճար ալ անոնցմէ յիշելով այն
առածը Թէ "Տօւր- - - - - Ի՛ն- - ԻԻ՛իւ, Դ- - - - - ԴԻ՛իւ Լ- - ԼԵ՛Դ- -":

Այս կերպով վեց ամիսի չափ անցնելէն վերջը՝ Փէլ-
փէք Թագաւորը մեռաւ, անոր տեղ մեծ հանդէսով
Ուրթականմուշ որդին նստուցին, բայց որովհետեւ դեռ
ամուսնացած չէր, ուստի իր մայրը Թագուհին՝ լեռնա-
գիտ աղջկանը վրայ սէր ունենալով իր նորապսակ Թա-
գաւոր տղուն տուաւ Աստուածոյին օրինօք եւ Թագա-
ւորական մեծ հանդէսով։ Հիմա լեռնագիտ աղջիկը ե-
ղաւ Թագուհի, բարեպաշտ եւ վայելուչ զարդու եւ
երջանիկ կենօք միշտ կը զուարճանար, փառք տալով
Աստուծոյ, որ զինքը 'ի մահուանէ ազատելով, եւ ա-
մենայն նեղութիւններէն ու վիշտերէն փրկելով այսպի-
սի մեծ աստիճանի հասոյց։ ուստի միշտ խոնարհու-
թեամբ կը կենար առանց հպարտանալու, յիշելով այն
առածը թէ, "Մ-ւր--ւ--ն Ի--Տի Աււ-հ Դւր"։ մանաւանդ
որ առջի բերան կրած նեղութիւնները երբէք մտքէն չէր
հաներ եւ խոնարհ սրտով Աստուծոյ փառք կուտար յի-
շելով այն առածը թէ,

է՛, քեզէ՛, + ԲԵՆԵ ԳՈՒՆԵ ԵԿԵՐԵՐԻՆԵ՛, + ԲԵՆԵ ԲԵԼԵ՛,

ՊԵՏԵՆԵ ԳՈՒՆԵ ՊԵՆԵՐԵՐԻՆԵ՛, + ԲԵՆԵ ԵԿԵԼԵ՛:

ՔԵՏԵՆԵ ԲՈՒՆԵ ԳՈՒՆԵ ՎԵՐԵՐԻՆԵ՛, + ԲԵՆԵ ՎԵՅԵԼԵ՛,

ՔԵՏԵՆԵ ՎԵՅԵԼԵ՛ ԵԿԵՐԵՐԻՆԵ՛, + ԲԵՆԵ ԶԵԼԵ՛:

ՔԵՏԵՆԵ ԿՈՒՆԵՆԵ՛ ԵԿԵՐԻՆԵ՛, + ԲԵՆԵ ԲԵԼԵ՛:

ՔԵՏԵՆԵ ԿԵՐԵԼԵ՛ ՎԵՐԵՐԻՆԵ՛, + ԲԵՆԵ ԵԿԵԼԵ՛:

Այսպէս վեց տարի առ Աստուած ասպաւինելով ուրախ զուարթ ասլրելէն ետքը երկու թագաւորածին մանչ տղայ ունեցաւ, որ շատ սիրուն եւ կայտառ տղաքներ էին: Գիշեր մը նորապսակ թագուհին երազին մէջ տեսաւ որ իր հայրը նստէր կուլար, թագուհի աղջիկը հարցուց թէ, ո՛վ հայրիկ, ինչո՞ւ կուլաս, ի՞նչ է ցաւդ: հայրը ըսաւ թէ ի՞նչպէս չիլամ, աշխարհիս վերայ զաւակ մը ունեցայ, ան ալ անառակ ըլլալով, ձեռքէս կորաւ գնաց, իսկ մխիթարող մէկը չունիմ: Գիշեր ցորեկ կը ճգնեմ, ո՛ւր էր որ այն աղջիկս ողջ ըլլար, բայց ի՞նչ ընեմ "Ե՛ւե՛ Ե՛ւ ԳՈՒՆԵ, Ե՛ւ Ե՛ւ Ե՛ւ Ե՛ւ Ե՛ւ": Այս առածը միտքս չբերելով՝ աղջկանս արիւնը մտայ, անոր համար ամէն օր կուլամ, բարեյորդոր խրատիչ մը չունենալուս համար ի կրիցս բռնադատեալ ըրի, ըստ առածին թէ, "Ե՛ւե՛ ԴՆԵՆԵ ԲՆԵՆԵ՛":

Այլոց մեծարանութիւն կընէի եւ իմ գլխուս գալիքները չէի գիտեր, եւ չէի յիշեր այն առածը, որ կըսուի: "ՊԵՏԵՆԵ՛ ԿԵՏԵՆԵ՛ ԵԿԵԼԵ՛": Թագուհի աղջիկը այս խօսքերը լսելով աղիքը կտոր կտոր եղած, իր անմեղութիւնը եւ հօրը անգիտութիւնը յիշելով այն աստիճան բարձր ձայնով սկսեց լալ, որ թագաւորը արթննալով ձայն տուաւ, եւ պատճառը հարցուց թէ ի՞նչու համար քունին մէջ կուլար: Թագուհի աղջիկը բուն պատճառը ծածկելով, երազիս մէջ զիս կը ծեծէին, անոր համար լացի: ըսաւ, թագաւորը յորդորեց թա-

հիմա տաի իմա է, ում կրնայ ինծի բան ըսել, եւ հիմա
անի կը բռնադատեմ, մինչեւ որ իմ չար կամքս յազե-
ցունէ, այս խորհրդով զնայ կանքէն ներս մտաւ, եւ
միտքը յայտնեց, աղջիկ թագուհին վարմացաւ ասոր
համարձակութեանը վրայ, եւ չնայ խրատներ կուտար,
որ առ նազերախոտութիւնը չգործէ իր թագուհորին դէմ,
բայց հնար չեղաւ: Հիմա թագուհին աղէկ սեպեց մեռ-
նիլ, քան անոր չար կամքը յապեցունել: Վէղիրը տե-
սաւ որ խօսք մտիկ չընէր թագուհին, երկու արքայա-
ծին զաւակները մօրը աչքին առջեւ սնաննեց, որ թա-
գուհին վախուճ անձնատուր ըլլայ, թագուհին դարձ-
եալ դէմ կեցաւ: Ան տեսնը վէղիրը ըսաւ, հիմա քեզ
ալ կը տպանեն մի: Թէ որ ինծի չհնազանդին: Թագուհին,
որ իր երկու զաւակները արեան մէջ հողինին փչած
տեսաւ, արտին կսկիծէն տակնու վրայ եղած, կաղաչեմ
ըսաւ վէղիրին: Քիչ մը քովէս հեռացիր, որ հիմա իմ
որդւոյս վրայ լում վաղ գիշեր հրամայե եկօ՛ւր, որպէս
դիտներկայ փորձանքէն ազատի: Վէղիրը հաւատալով
խօսքին իր վրանը դարձաւ, համարելով թէ վախճան իր
կամքը արտիկ կատարէ: Թագուհին երբ տեսաւ որ վէ-
ղիրը քովէն հեռացաւ, զգեմունքուն վրայէն քուրձ մը
հագաւ, կանքէն վաթ իջաւ բանակէն հեռանալով գիշե-
րը մինչեւ լոյս քալեց զնայ, եւ որդւոյ կսկիծէն աչ-
քին վախ եւ գաղանաց երկիւղ չէր երեւնար: Ետքը
խօսողի մը մէջ պահուեցաւ, որ չգան զինքը գտնեն:
Ստաւօտ որ եղաւ, աղախինները լո՛ւր տուին վէղիրին
թէ թագուհին չկայ, եւ արքայորդիքն ալ սպաննուած
արեան մէջ մնացեր են: Վէղիրը իր յանցանքը ծածկե-
լու համար թագուհին վը փնտռելու ըսելով թէ ո՛ւր է,
կամ ի՞նչ եղել է չնայ մը փնտռելէն վերջը՝ երբոր
չգտան, վէղիրը ըսաւ թէ, այս որդիքը ինքն սնաննելու

և փախեր գացեր է, որովհետեւ թագաւորը այս թոյն
գողին լեռնէն գտած էր. լեռան աղջիկ ըլլալով, հիմա
որ լեռը տեսաւ նէ, վերստին իր բնակած տեղերուն
կարօտ ըլլալով գնաց հոն: Ասանկ ըսելով երկու որդի-
քը հոն թաղեց, եւ վրանին հոյակապ շիրիմ մը շինեց,
գարշելին գլխին, եւ իւրիւր հինգ հարիւր հազար
նակը ետ գարձուց Սղերհան քաղաքը երթալու:

Ընթերցող, թող ասոնք իրենց ճամբան երթան,
մենք գանք հիմա թափառական թագուհիին: Հիմա
խեղճը նորէն լեռները ինկաւ, սկսեց լալով եւ ողբա-
լով ապառաժ քարերը թնտացունել. ա՛խ ըսելով կը հա-
ռաչէր ու զԱստուած կաղաչէր ըսելով թէ, ո՛վ Աստ-
ուած իմ, ինչո՞ւ իս նորէն լեռներուն մէջ ձգեցիր. ո-
ղորմէ ինծի: Խեղճը թէեւ յանցանք չունէր, բայց Աստ-
ուած զանի այս փորձանքներով իբրեւ զոսկի բովին մէջ
կը մաքրէր: Աղջիկ թագուհին երբէք իր յոյսը չկտրեց.
յիշելով թէ, «Տ-ւ թ-ւ գ-ւ-ւ-ւ-ւ, ի-ւ-ւ ի-ւ-ւ-ւ-ւ գ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ»
և Ուստի հօրը երկիրը մօտեցած ըլլալով, կէս ա-
նօթի եւ կէս կուշտ մէկ ամիս լեռները պտըտելով հօ-
րը քաղաքին մօտ լեռան մը վրայ հովիւի մը հանդիպե-
լով հարցուց թէ այս ոչխարները որո՞ւ են: Հովիւը ը-
սաւ մէկ մեծատուն վաճառականի է, որ մարդ չունի,
ոչ որդի, ոչ կին եւ ոչ այլ ոք, բայց միայն մէկ ծառայ
մը ունի, եւ մէկ խոհեմ սյր մը կայ, որ գիշերները
կուգայ բարեկամութեամբ կղթօսնու. իրեն հարազատ
բարեկամ միայն ան ունի: Խղճալի աղջիկը լսածին պէս
իմացաւ որ հօրը վրայ էր խօսքը. ուստի աչքերը լեց-
ուած հովիւին հարցուց թէ ո՞ր երկրացի ես, նա ալ
ըսաւ. ես հեռու տեղաց եկած եմ, որ այն մարդուն
ոչխարները արծելով մէկ քանի ստակ վաստըկիմ, ու
իմ երկիրս երթամ. բայց հովիւը ամենեւին չէր գիտեր

Թէ այս ո՛վ է, կամ մարդ է թէ կին է. ինչու որ վրան
քուրձ հաղած եւ մազերը գլխուն մէջ պահած էր ու
վրայէն ալ հոն բան մը կապած էր։ Ուստի աղջիկը հո-
վիւին ըսաւ, ո՞վ եղբայր, Հիմա քեզի երկու հարիւր ոս-
կի տամ նէ, երկիրդ կերթա՞ս. հովիւը ըսաւ, մէկ ժամ
չեմ կենար. բայց այս ոչխարները ի՞նչ ընեմ. տէրոջը
տալու է. դուն հոգ մի՛ ըներ, ըսաւ աղջիկը, ես ա-
նոնք իրիկուան տէրսջը տունը կը ձգեմ. միայն թէ դուն
գնա երկիրդ։ Հանեց երկու հարիւր ոսկին հովուին
ձեռքը համրեց, որովհետեւ հետը ստակ եւ ծանրագին
քարեր ունէր, հովիւը երբ ոսկին առաւ պիտի երթար,
Թագուհին ըսաւ որ վրայի մորթեղէն հագուստդ եւ
մորթեղէն գլխանոցդ (յաւրսախ). եւ տաղարճըխդ ու
գաւազանդ տուր, որ ասկէց ետքը ես պիտի արծեմ
ոչխարները։ Հովիւը հաճեցաւ, եւ հանեց ամեն ուղած-
ները տուաւ. եւ Թագուհի աղջկան՝ մնաս բարեաւ ը-
սելով ելաւ գնաց։ Հիմա քեզի ըսեմ ո՛վ ընթերցող.
երբէք ըլլալու բա՞ն է, որ Թագուհին հովիւ ըլլայ, բայց
մտիկ ըրէ. առածը ի՞նչ կըսէ «Իհիհի» - ւ ԴԷՐ, «Յիհիհի» -
«Իհիհի» - ԲԵ-ԲԵ-ԼԵ. «Հա՛ւրսախ» - ԿԱՎԱՆՈՑԻՍ
կը տեսնե՞ս, ինչպէս աշխարհ է եւ կամ ինտոր դար,
որ մէկէն մարդս յետին ստրկութեան եւ չքաւորու-
թեան կը փոխէ, ըստ առածին թէ. «Տի-նի-նե՜ն Դ-ԼԸ
Դի-նի-Դ- Է-ԼԸՐ։ Թագաւոր եւ Թագուհի՝ աշխարհիս ու-
նեցածներէն բան մը չունին, ամենուս ունեցածը կամ
պէտք եղածը վերջապէս երեք կանգուն երկայնութեամբ
փոս մըն է։ Այս խորհրդով Թագուհին հովիւին լաթե-
րը հագաւ, տավարճըխը քովը կախեց, ցուպն ալ ձեռ-
քը առաւ, իրիկուն ըլլալուն կը նայէր, որ երթայ իր
հայրը տեսնէ առանց ինքզինքը յայտնելու։ Իրիկուան
ոչխարները առջեւը ձգելով գնաց իր հօրը տունը. հայ-

ըր և կաւ նայեցաւ որ հովիւը փոխուել է. հարցուց թէ
դու ո՞վ ես. աղջիկը զինքը պահելով եւ անձը տեղեղո-
յունեցով եւ գլխուն փակեղն ալ երեսին մինչեւ կէտը
քաշած պատասխան տուաւ թէ, ծառայ եմ Եղայ, ձեր
առջի հովիւը իմ եղբայրս ըլլալով՝ երկիր զրկեցի, ես
նոր և կած եմ, կը կամիս նէ, անոր տեղը ձեր ոչխար-
ները արածեմ, եթէ չէք կամիր նէ, կամք ձեր եղիցի.
ըստ առածին թէ. «Ի՞նչ է ինչ քո ծառայութիւնդ. որով
ի՞նչ».

Հայրը հովիւին խօսքերուն հանելով ըսաւ, որովհե-
տեւ դուն անոր եղբայրն ես, քու վրայ կը գլխաւ ապ-
կէ ետքը դուն իմ ոչխարներս արծէ. եւ երբեմն ալ
ուրիշ կարեւոր ծառայութիւն ըլլայ նէ, ըրէ. Հովիւ
աղջիկը հաւատարմութեամբ իր գործը կը կատարէր.
եւ երբեմն ալ գիշերները կը տեսնէր որ իր նախաթըշ-
նամի խոհեմ այրը կուգար հօրը հետ կուտէր, կը խը-
մէր եւ Երեսօթիւն կընէր. իր արտէն արիւն կը քա-
լէր. բայց բանը Աստուծոյ ձգեցով ըստ եւ իմ կը կե-
նար. Հիմա այս թագուհի աղջիկը թող իր հովիւութեան
պաշտօնը վարէ, մենք դառնանք ետ դարձող վէ գիրին
հետ Սուրհան քողաքը մտնենք. թողաւ որը տեսաւ
որ թագուհին եւ իր սիրուն զաւակները վէ գիրին հետ
չեն, սկսեց լալ, ողբալ, աղաղակել, եւ իբրեւ զառիւծ
մունչել. եւ երբ վէ գիրին հարցուց թէ ո՞ւր են իմ թա-
գուհիս եւ իմ որդիքս. վէ գիրը կեղծաւորական լացեր
թափելով՝ Տէր իմ. ըսաւ, մինչեւ մէկ ամսուան համ-
բայ կամ աւելի դացինք, որ ալ իր հօրը քողաքն ալ
մօտեցեր էինք. գիշեր մը ելեր իր երկու ուղիին սպան-
ներ եւ փախեր գացեր է. այնքան փնտռեցինք, չգը-
տանք. ուստի արքայածին զաւակներդ մեծ ողբօք թա-
ղեցի եւ վրանին չիրիմ ալ չինեցի, ու դարձայ, եկայ:

Թագաւորը այս խօսքերը լսելով տակն ու վրայ եղաւ, եւ զանազան կասկածներու երթալով՝ իր տեղը փոխանորդ մը դրաւ, եւ վէզիրը հետը առնելով տրտմութեամբ դնաց որդւոցը թաղուած տեղը, ուր մեծ ողբ եւ կոծ թափելէն ետեւ, թագաւորը վէզիրին ըսաւ. երկուր քեզի քեզի հետ սա աղջկանը քաղաքը երթանք, գուցէ իր հօրը տունը փոխած է, որ եթէ հոն գտնեմնէ, արդարեւ պիտի սպաննեմ ան չարը, որ իմ որդւոյս արիւնը մտեր է: Վէզիրը երթալ չուզելով՝ սլատճառ կը բերէր ըսելով թէ տէր իմ, այն աղջիկը, որ լեռնէն գտար, կարծեմ թէ դիւական մէկ մըն էր, որ նորէն այս լեռներուն մէջ կորուսինք: Իսկ թագաւորը՝ աղջկան ամէն բանին աեղեակ ըլլալով՝ ստիպեց որ անսլատճառ երթալու ենք. քանզի այսքան մօտենալէս ետեւ, ետ դառնալս ինծի ցաւ կըլլայ. վասնորոյ ակամայ կամօք վէզիրը հնազանդեցաւ մէկտեղ երթալ: Մէկ շաբաթէ մը հասան այն լեռանը վրայ, ուր աղջիկ թագուհի հովիւը իր հօրը ոչխարները կարածեր: Քովը գացին. հիմա հովիւ թագուհին որ տեսաւ իր թագաւորը եւ վէզիրը, սիրտը ելաւ ու սկսեց լալ: Թագաւորը՝ զանի ջճանջնալով թէ ով է. ըսաւ, ինչո՞ւ կուլաս, հովիւ. ինչո՞ւ չիլամ, ըստւ հովիւը. «Եւհաւն քնաւ մի՛ լիւրի», եւ լիւրի լիւրի լեւալով Գուգեի՛ն «Բլէրեց՝ ես զանոնք արեան հեղեղներու մէջ ողողուած տեսնելով սիրտս կտոր կտոր եղաւ. ու կուլամ: Թագաւորը այս հովիւին գթալիր սրտին վրայ զարմանալով ըսաւ. ո՛վ հովիւ. հապա այն մարդը, որ իր երկու զաւակները կտրած մեռած տեսնէ նէ ի՞նչպէս պիտի լայ. այս խօսքին վրայ երկուքն ալ իրարու նայելով սկսան լալ: Թագուհի հովիւը հնարիւք եւ ծածուկ կը խօսէր. բայց թագաւորը երբէք չէր ի-

մանար : Վերջապէս հովիւ թագուհին հարցուց թէ տեա՛րք իմ . ո՞ր բարով , ուր երթալու միտք ունիք . թագաւորը ըսաւ թէ քաղաքը պիտի մտնանք եւ պըտըտինք . ու գիշերն ալ վաճառականի մը տուն մնալ կուղենք . թագուհին գիտնալով որ իր հօրը տունը պիտի իջնան , նորէն հարցուց թէ՝ տեա՛րք իմ , ո՞ր վաճառականին տունը պիտի իջնաք , թագաւորը ըսաւ . Աքլօր վաճառականին տունը , որ միայն մէկ ծառայ ունի . մէկ տնգամ ամուսնացած է , եւ մէկ աղջիկ ունեցած ու վերջը կորսնցուցած է : Թագուհի հովիւը պատասխան տալով ըսաւ , Աստուած ձեզ զրկեր է , որ ինծի պատահեցաք . այս ոչխարները այն վաճառականինն է . ես ալ անոր հովիւն եմ . ութը տարի է որ անոր դուռն եմ (աստնկ կըսէր , որ կասկածի չերթան) , թէ որ կուղէք նէ , իրիկունը մօտ է , մէկտեղ երթանք հոն . անոնք ալ հապճեպով իրիկուն մէկ տեղ դացին Աքլօր վաճառականին տունը , որ մեծ պատուով ընդունեց աս նորեկ հիւրերը եւ համադամ կերակրօք յարգեց զանոնք . եւ իր խոհեմ բարեկամն ալ անոնց սեղանակից ըրաւ , որք կերան եւ արբին , ուրախացան եւ զուարթացան . յետ կերակրոյն , որովհետեւ ձմեռ էր եւ գիշերն ալ երկայն , նոտան եւ սկսան անցած դացած բաներուն վրայ խօսիլ : Հովիւ աղջիկը առանց խօսելու մտիկ կընէր . եւ մէկն ալ գինքը չէր ճանչնար , քանզի կը կարծէին , թէ 'ի բնէ հովիւ է : Զուարթութեան եւ զբօսանքի համար վաճառականը ստիպեց , որ խոհեմ բարեկամը վէպ մը (մասալ) ըսէ իրենց . որովհետեւ այն խոհեմը միշտ պատմութիւններ ընելով վաճառականին սիրտը կը զուարճացունէր : Թագաւորը եւ վեզիրն ալ այս մարդուն բանադէտ մէկ մը ըլլալը իմացած ըլլալով՝ կըստիպէին որ բան մը պատմէ , ուստի

ունիս եւ կամ ի՞նչ արհեստ . դուն քեզ պահելու ան-
 կարող ես , անանկ հարուստի մը աղջիկ ի՞նչպէս պիտի
 կերակրես , ես խեղճ եմ որ երթամ խօսք բանամ :
 Տղան դարձեալ սոխակեց որ երթայ , թէ չէ՝ քեզ կը
 մեռցունեմ , ըսաւ : Մայրը կամայ ակամայ իր պա-
 տըռտած ֆէրաճէն հագած կըսէր , ի՛նչ երեսով պիտի
 ելլեմ երթամ . եւ ի՛նչ երեսով դիմացնին պիտի ել-
 լեմ . եւ ի՛նչ համարձակութեամբ աղջիկ ուզեմ . ի՛նչ
 եւ իցէ լալով եւ հեկեկելով դնաց հասաւ մեծատան
 դռնը , ներս մտաւ , վեր ելաւ եւ բարեւեց զտիկինը
 ու նստաւ բազմոցին մէկ ծայրը : Տիկինը ըսաւ . բար-
 եաւ լիցի գալուստդ՝ մա՛յրիկ . պէտք եղած պատիւը
 ցոյց տալէն ետքը՝ հարցուց թէ ի՞նչ բանի համար
 եկեր ես . խեղճ պառաւը ակամայ սկսեց ըոնել . ես
 տղայ մը ունիմ . հրամանոցդ աղջիկը կուզէ . անոր
 համար եկեր եմ , որ խօսք առնեմ , կուտա՞ք թէ չէք
 տար . տիկինը ըսաւ , մայրիկ հրամանոցդ զաւակը ո՞վ
 է . ի՞նչ կըսուի , ի՞նչ արհեստ եւ ի՞նչ մեծութիւն
 ունի . ի՞նչ հնարքի տէր է , ուսումնակա՞ն է , լեզու-
 ներ գիտէ՞ . նոր գլուխներէ՞ն թէ հին գլուխներէն :
 Մայրը ըսաւ , իմ տղաս չուլ թութմաղ է , վրայ զը-
 լուի չունի . արհեստը աթ համալի է , կարդալ չգի-
 տեր . էջու պէս բան մըն է . ըստ առածին թէ , “վէ-
 բէն է-էն , էօրէնէն է-է-ւն , դէ+ւեյնէն ճ-նը շէֆ-ւն” :

Գործ մըն ալ տալ ուզես նէ , հոգի կը քակէ մին-
 չեւ որ կատարէ . ուտէ նէ , ախորժակը տեղն է , չորս
 հօխայ հացը մէկ նստելուն կուտէ . օրը վաւտակը վեց
 վարսայ է , վրան գլուխը “Չ-ւն է-ւնէն հ-յ-ւ-է-ւն” .
 ասանկ շնուանի զաւակ մը ունիմ . հարուստ է , բայց
 ոջիլով . ունեւոր է , բայց աղտով . զօրաւոր է , բայց աղ-
 քատութեամբ . ասա ասանկ պատիժ տղայ մը ունիմ .

չըլլայ որ մոռնաս եւ սա առածը անոր առջեւը յիշես,
 “Պէտէն չէ՞նէ, ղէտէն է՞նէ, • ղէտէն էլ է՞նէ հաշւը Բ՞նէ”:
 Սեղան բերուած կերակուրները բոլորը մէկէն կը լատի.
 անանկ որկրամուլ տղայ մըն է, որ ինչ ընելս չեմ գի-
 տեր, վախուս հոս եկայ, եթէ չգայի նէ, իս խղղէր.
 ոչ ամօթ գիտէ, եւ ոչ պատկառանք. ըստ առածին թէ՛
 “Ահա չէ՞նէն չըլլէ, չըլլէ չէ՛նէն չըլլէ”:
 Ինչ ը-
 նեմ. ի՛նտոր ընեմ. շատ հեղ մանածիս դրամովը կը
 պահեմ, դաւակ է, ձեռքէ չհանեմ ըսելով հացը կը ճա-
 րեմ, դուցէ որ մը խեւքը դլուխը գայ, մարդ կըլլայ.
 քանզի դեռ երիտասարդ է: Տիկինը ըսաւ, շատ աղէկ
 խօսեցար, մա՛յրիկ. բայց չեմ կարծեր որ տղադ խե-
 լաբերի. քանզի տնանկ անառակներուն վրայ է որ կըս-
 ուի. “Խօսու՛մ է՞նէն չըլլէ, չըլլէ չէ՛նէն չըլլէ”:
 Բայց ինչեւիցէ քու դաւակդ է, ես հիմա աղջկան հա-
 մար խօսք չեմ կրնար տալ, ադ ըսածներդ աղջկան հօ-
 րը կը պատմես, կուտայ չոտար, ինք գիտէ. աղջիկը իրն
 է: Ուստի հայրը կանչեցին, կնիկը միըստմիօջէ ողբա-
 լով պատմեց անոր (հիմա խոհեմը որ այս պատմութիօ-
 նը կընէր, թագաւորը եւ վէզիրը, վաճառական Ա. քլօ-
 րը եւ հովիւ աղջիկը՝ ամեն զգուշութեամբ մտիկ կընէ-
 ին). մեծատունը ըսաւ, գնա դաւակդ կանչէ, տեսնեմ
 ինչ տեսակ մարդ է, մայրը դնաց շուտ մը բերաւ իր
 որդին եւ կանգնեցուց մեծատան առջեւը վրան գլուխը
 պատռտած, ձեռքերն ու երեսը մրճոտած եւ արեւէն
 սեւցած, ոտքերը մինչեւ սրունքները ցեխերէն ապա-
 կանուած, այնպիսի դարմանալի հրէշ մը, որ յաւէտ
 դժոխքէն ելած սատանաներուն կը նմանէր: Հիմա տը-
 ղան այս սլլանդակ կերպարանքով, ցրտէն դուլն ու
 սարսափը սիրտը առած՝ մանր Փինոյի նման մեծաւո-
 րին առջեւը կը դողար: Մեծատունը ըսաւ, ս’վ որդի.

այս ի՞նչ կերպարանք է, այս ի՞նչ խեղճութիւն է, դուն՝
քու պակասութիւններդ չհոգա՛ս. դուն քեզ չխնամես,
որ ելեր աղջիկ ալ կուղես. այս կերպարանքովդ ի՞նչ
պէս օտարի զաւակ պիտի պահես, վայելո՞ւն է. "Հէ-
շէն զէն ինչ ուրիշ զէն ինչ, եւ ինչ ուրիշ ինչ ինչ"
։ Այս բաները դու չե՞ս մտածեր. հիմա թէ որ աղջիկս քեզի
տամ, օրը յիսուն զուրուշի դուռ պիտի բացուի քեզի,
դուն օրը յիսուն մանդըր չես վաստըկիր : Տղան՝ մե-
ծատան այս խօսքերուն պատասխան տալով ըսաւ, ի՞նչ
կընես ըրէ. զիս մէկ գործի մը վրայ դիր, տես ի՞նչպէս
տղայ մը կըլլամ, որ դուն ալ կը զարմանաս. դուն այն
առածը չե՞ս զիտեր որ կըսուի. "Քե՛կէն ինչ ուրիշ ինչ
էնչ" : Դուն իս ասանկ չուլլու խուսուղ տեսար տէ, տէ-
յիրմէնէն եկո՞ղ մի գիտցար. ասանկ չքոտի երեւելովս
զիս այն ածածին տե՞ղը դրիր, որ կըսուի. "Պէ՛ն ինչ ուրիշ
ինչ ինչ, եւ ինչ ուրիշ ինչ ինչ" :

Ի՞նչպէս ընեմ. աղքատութիւնս ինծի մեղք չեղաւ
ա՛, ես ալ հօր մը զաւակ եմ. փառք Աստուծոյ վիճու-
տըս ողջ է, կտրիճութիւն ունիմ, քիչ շատ կը վաստը-
կիմ, կը պահեմ ըստ առածին. "Աւել ինչ ուրիշ ինչ, եւ
ինչ ուրիշ ինչ" : Ճամարիո կըսեմ, զիս քու մէկ գործոյդ վրայ
դիր, տես ի՞նչ կտրիճութիւն կը ցուցունեմ : Մեծատու-
նը տեսաւ որ ճարտար լեզու ունի, եւ ճարպիկ կը պա-
տասխանէ, ծօ՛ տղայ, ըսաւ, ես քեզ փորձած չըլլա-
լուս չեմ զիտեր : իմ գործս քեզի ի՞նչպէս հաւատամ.
չե՞ս մի զիտեր այն առածը, որ կըսուի. "Պէ՛ն ինչ ուրիշ
ինչ ինչ, եւ ինչ ուրիշ ինչ ինչ" : Տղան ըսաւ, հը-
րամմեր ես Աղայ, ես աղ առածը զիտեմ, բայց փոր-
ձելը դժուար բան մը չէ եա՛, Աստուծոյ փառք. ես
հոս եմ. քու կարծիքդ հոն թող ըլլայ. "Հ-էն ուրիշ ինչ, եւ
ինչ ուրիշ ինչ ինչ" :

« Եւ զի աստուծոյ զայն աստուծոյ » : Քէրէմ ըրէ , փորձէ Աստուծով տես
 թէ ի՞նչ քաջութիւն կը ցուցունեմ . մեծատունը ըսաւ ,
 ո՛վ տղայ . սիրտս քեզ սիրեց ճարտար խօսքերուդ հա-
 մար , հիմա քեզ հեռու տեղ մը գործի մը դրկեմ նէ ,
 կերթա՞ս , ո՛ր ըսաւ տղան , ճէհէնէմէն կրակ բերելու
 ալ դրկես , ճամբան ոտքերս եւ ձեռքերս թափի , լե-
 զուս չորնայ նէ , ակռաներովս կերթամ , կառնեմ եւ կը
 բերեմ . սակայն ստակ չունիմ . ճամբան ու ամեն բան
 բուսցունողը ստակն է , ըստ առածին թէ , « Զէ՛ Է՛ Է՛ Է՛ Է՛
 Է՛ Է՛ Է՛ Է՛ Է՛ » : Ծառադ՝ փարայ ըսածդ
 սարաֆին խանութը եւ միսը խաստալին չէնկէլը կը
 տեսնեմ . փարայ ըսե՛մ նէ , ճէպս պիրինճիները կը պէք-
 լէյէն կոր , բերանս չոր հաց եւ մաղտանոսէն զատ բան
 չէ մտեր . խոտ ուտելով ճգնաւոր դարձած եմ . Կող-
 մաս եւ Դամիանոս անարծաթ բժիշկները՝ իմ ամուճա-
 յիս տղաքներն են , անանկ մէկ կուտսուզ ու զիւլամ
 եմ , որ լեզու կուզէ պատմելու . ալ դանակը ոսկորս
 հասաւ , քաշելու ճարս չմնաց . իշտէ քու դուռդ ինկայ .
 քու շանիդ եւ շօհրէթիդ ի՞նչ կը վայլէ նէ , ան ըրէ .
 քու դռնէդ , եւ քու աղջկանդ սէրէն բնաւ զատուելիք
 չունիմ՝ մինչեւ որ հողիս ելլէ : Մեծատունը ըսաւ . մեծ
 մեծ կը ջարդես կոր , վախնամ վերջը չբերես , տղան
 ըսաւ . Աստուած որ հետս ըլլայ նէ , անշուշտ խօսքե-
 րուս կատարը կը տեսնես . ես յոյսս Աստուծմէ չեմ
 կտրեր . այս հաւստքով եմ . կամք ըրէ , ստակ տուր ,
 ձի քաշել տուր , եւ ճամբու գլխոսս պատրաստել տուր ,
 երթալ գործ կատարել եւ դառնալը ինծմէ : Այս ամեն
 խոհեմ խօսքերուն եւ յաջող պատասխաններուն հաւ-
 նեցաւ մեծատունը , եւ երկու հազար զուրուշ տուաւ ,
 որ երթայ ձի առնէ , լաթ առնէ , եւ ճամբու պատրաս-
 տութիւններ տեսնայ ու դառնայ իր քովը . տղան շու-

կայ ելլելով առ ամեն պատրաստութիւնները հոգաց եւ
 դարձաւ իր գովը : Հիմա մեծատուներ հրաման ըրաւ որ
 երթայ Քարթօշ քաղաքը , ու պատճառը իմանայ թէ
 ինչո՞ւ համար այն կրօնաւորը ժամը ութնին աղօթա-
 րանի մը քով կուգայ եւ կը կայնի ամեն օր , եւ ամեն
 անցնող դարձողներուն մէյմէկ ապտակ զարնել կու-
 տայ . ու առտուընէ մինչեւ ժամը ութը մուրացած ըս-
 տակները ապտակ զարնողներուն կը բաշխէ եւ ետքը իր
 խուցը կը դառնայ . նաեւ կերած սպտակներուն հա-
 մար ո՛խ , ինձի արժանի է , ինչո՞ւ կըսէ . եւ եթէ իմա-
 նաս ու դաս ինծի տեղն 'ի տեղը պատմես , աղջիկս
 քեզի կուտամ , եւ քեզ իմ ստացուածոցս տէր կընեմ :
 Տղան բոլոր սրտով հաճեցաւ երթալ , մեծատուներ ճամ-
 բու ծախքի համար քսանուերկու քսակ ստակ տուաւ .
 եւ տղան հրաժարական ողջոյնը տալով ճամբայ ելաւ .
 մէկ ամիսէն Քարթօշ քաղաքը հասաւ , ձին պանդոկի
 մը մէջ կապեց ու սրճարանի մը մէջ նստաւ , հոն գլու-
 նողները անոր գալուստը բարեւելով՝ սուրճ , չուպուխ
 եւ նարկիլէ բերել աալով պատուելին , եւ ճամբու խա-
 ղաղութիւնը կը հարցունէր իւրաքանչիւր ոք . բայց տը-
 ղան հարցուց թէ հոս սա տեսակ կրօնաւոր մը կա՞յ մի .
 պատասխանեցին թէ այո՛ . եթէ կուզես նէ , մինչեւ
 ժամը ութը կեցիր , անի սա մեր դիմացի աղօթարանին
 քով կը կայնի : Տղան սպասեց , եւ տեսաւ ժամը ութ-
 նին կոյր կրօնաւորը գաւազանը գետինը զարնելով եկաւ
 աղօթարանին առջեւը երեսը անցնողներուն դարձունե-
 լով կայնեցաւ եւ սկսեց աղաղակել թէ . Ստուած սի-
 րողը ինծի ապտակ մը զարնէ , անցնողներն ալ սորված
 ըլլալով՝ մէյմէկ ապտակ երեսին զարնելով կերթային .
 ու կոյրը՝ արժանի է , օ՛խ , թող ինծի խրատ ըլլայ . ը-
 սելով՝ մուրացած ստակը կը բաշխէր . եւ ստակը հաս-

ներէն ետքը՝ իր խօսքը կը քաշուէր : Տղան կամացուկ մը
 ետեւէն դնաց . կոյրը պանդոկը մտաւ , ձեռքը քսելով
 բանալին խօթեց որ պիտի բանար , ահանջին մարդու
 ոտքի ձայն եկաւ եւ խմացաւ որ մէկը կար , ըստ առա-
 ծին թէ՛ « Բեօր Էօրֆել , Էֆֆ - Էֆֆ » : Ուստի հարցուց թէ
 ո՞վ կայ հոս , տղան ըսաւ , ո՞վ հայր , հեռու ճամբայէ
 եկած եմ , մէկ աս դիշեր իս քեզի հիւր ընդունիլ հա-
 ճէ , քանզի հոս մէկը չեմ ճանչնար . կոյրը ըսաւ , հը-
 րամմէ եղբայր Աստուծոյ փառք . դու ինծի բեռ չես ,
 ըստ առածին թէ՛ « Ինչո՞ւ ինչո՞ւ Էֆֆ - Էֆֆ » : Տղան ներս մտաւ , տեսաւ որ ոչ ճրագ ու-
 նէր , եւ ոչ ալ ուտելիք . ուստի շուտ մը դուրս ելաւ
 եւ քիչ մը ուտելիք ու մոմ մը տուաւ , եկաւ ու նստաւ
 ուտելու . կոյրն ալ իր չորցած հացերէն քիչ քիչ թրր-
 ջելով կերաւ : Վերջապէս երկուքը դէմ տու դէմ նըս-
 տան եւ սկսան խօսիլ . խօսքը՝ խօսք բանալով բանը
 հոն հասաւ ինչպէս առած է կըսուի . « Սեօլ Էֆֆ - Էֆֆ ,
 օֆֆ - Էֆֆ - Էֆֆ » : Կոյրը հարցուց տղուն թէ , ո՞ւր
 կից կուգաս եւ ի՞նչ բանի համար . տղան ըսաւ , մինակ
 հրամանոցդ համար այսչափ ստակ եւ այսչափ ճամբու
 նեղութիւն քաշելով հոս եկած եմ , կաղաչեմ , ի՞նչ է
 ցաւդ , ըսէ ինծի , որ իս դրկողին լուր տանիմ . քանզի
 ես ալ Աղայի տէր մարդ եմ , դիս պարտաւ մի դարձու-
 ներ , ինչո՞ւ մուրացած ստակներդ աւտակ դարնողնե-
 րուն կը բաշխես . եւ ինծի արժանի է կընես : Կոյր կրօ-
 նաւորը ըսաւ . ո՞վ որդի , իմ ցաւս մեծ է , եւ մարդու
 չեմ կրնար ըսել . քանզի անանկ լսեր եմ թէ Կաղլակ
 քաղաքը , որ ասկէ մէկ ամսուան ճամբայ հեռու է ,
 Շարմէր անունով լաթ լուացող մը կայ , ամէն օր տաշ-
 ար կը դնէ պանդոկատներուն լաթը լուալու , դիմացն
 ալ մէկ աշտարակ մը կայ , քանի որ այն աշտարակին

տեսաւ որ Շարմէրը խանութը կը գոցէ, վազեց քովը
 գնաց, եւ յետ բարեւելոյն խնդրեց որ այն գիշերը հոն
 մնայ: Անիկայ ալ հաճութիւն ցուցունելով՝ երկուքը 'ի
 միասին նստան, շատ մը խօսքէն ետքը՝ Շարմէրը հար-
 ցուց տղուն թէ, ի՞նչ գործի համար ելեր ես այս կող-
 մերը. տղան ըսաւ, ես իմ երկրէս ելայ, նախ հասայ
 'ի Փարթօշ, որ կոյր կրօնաւորի մը ցաւը իմանամ. նա
 ալ զիս քեզի ղրկեց, որ առաջ քու ցաւդ քեզմէ իմա-
 նամ. կաղաչեմ, շնորհք ըրէ, ցաւդ ըսէ ինծի: Հիմա
 Շարմէրը այս բանը որ լսեց տղայէն, սլատասխան տուաւ
 թէ, շատ աղէկ՝ ես իմ ցաւս քեզի կըսեմ, բայց աս-
 կէց մէկ ամսուան ճամբայ հեռու մէկ քաղաք մը կայ,
 հոն մէկ վաճառական մը կայ, երեք չորս տարի վաճա-
 ռականութեան կերթայ, երբոր կուգայ, իր տանը քո-
 վի գերեզմանին երկու ծայրը տնկուած քարերոոն այն-
 չափ ինքզինքը կը զարնէ, որ ամէն կողմը կոտրտելով,
 մեռելի սլէս կ'իյնայ. վերջը թէճկերէն դնելով, տուն
 կը տանին, եւ բոլոր վաստըկածը բժիշկներուն կը վատ-
 նէ, եւ երբ կառողջանայ, նորէն վաճառականութեան
 կերթայ, եւ կուգայ նոյնպէս իր վաստըկածը բժիշկնե-
 րուն կը վատնէ: Այն քաղաքին անունը Շիշլէկ. եւ մար-
 դուն անունը Թուրքաս վաճառական կըսուի: Փնա ա-
 ռաջ անոր ցաւը իմացիր, ու եկուր. ես ալ իմ ցաւս
 քեզի կը սլատմեմ: Տղան երբ այս խօսքերը լսեց, սլա-
 ղեցաւ մնաց. քանզի չէր կարծեր այնչափ երկիր ստը-
 տել հարկ պիտի ըլլար. բայց կամայ ակամայ յանձն
 առաւ երթալու:

Հետեւեալ առտուն տղան հրաժարական ողջոյնը
 տալով ճամբայ ելաւ եւ մէկ ամիս երթալէն վերջը Շիշ-
 լէկ քաղաքը հասաւ, եւ անոր ասոր Թուրքաս վաճա-
 ռականին տունը կը հարցունէր. տունը գտնելով ներս

մտաւ եւ հարցուց թէ ո՞ւր է Թուրքաս վաճառականը .
 ընտանիքը պատասխան տուին թէ, հոս չէ, վաճառա-
 կանութեան գնաց . տղան զարմացաւ, մնաց : Հարցու-
 ցին թէ, հոս ըլլար նէ, ի՞նչ պիտի ըսէիր . տղան ըսաւ,
 լսեր եմ որ վաճառականութեան երթայ նէ, հազիւ եր-
 կու կամ երեք տարիէն կուգայ, ո՞րչափ տունն է եր-
 թալը . ընտանիքը պատասխանեցին թէ, երեք տարի է,
 բայց երբ գալը չենք գիտեր : Տղան տրամութեամբ
 լեցուած՝ օ՛հ աս ի՞նչ դժուարութեանց հանդպեցայ ըսե-
 լով՝ գնաց պանդոկ մը իջաւ, որ մինչեւ գայ նէ, սարա-
 սէ . եւ կը վախնար ալ թէ չըլլայ որ նա ալ զիս ուրիշ
 մէկ հեռու տեղ մը զրկէ, այս ի՞նչ փորձանք է որ դը-
 լուխս եկաւ . պարտալ դառնամ նէ, մեծատունը իր աղ-
 ջիկը չտար, մանաւանդ եթէ աս երեքէն ալ առանց
 լուր մը առնելու երթամ նէ, իմ մեծ մեծ խոստ-
 մունքներս ո՛ւր գնեմ : Այս խորհրդով վեց ամիս սպա-
 սեց նոյն սրանդոկին մէջ . օր մը տղան տեսաւ որ քա-
 ղաքին բաղմութիւնը իրարու խմաց տալով դէպ 'ի գե-
 րեզման կը վազեն . այս տղան ալ առանց բանին էու-
 թիւնը գիտնալու հետերնին կերթար . տեսաւ որ թէճ-
 կէրէն սրատրաստ դրուած՝ մարդիկ իրարու կըսէին թէ
 հիմա կուգայ . հարցուց տղան թէ եկողը ո՞վ է : Թուր-
 բաս վաճառականն է, ըսին . տղան լսելուն պէս՝ խիստ
 ուրախացաւ : Մէյմ'ալ տեսաւ որ Թուրքասը ձիով ե-
 կաւ այն երկու քարերուն քով եւ ձիէն վար իջնալով
 սկսեց մէկ քարէն մէկալին զարնուիլ, մինչեւ որ չորս
 դին կոտրուեցաւ . զոր թէճկէրէն գնելով տուն տարին .
 տղան զարմանալով՝ ետեւնուն գնաց եւ տեսաւ որ բը-
 ժիշկները բոլորտիքը պատած, ամէն մէկը մէյմէկ տե-
 սակ դեղ կը պատրաստէին, խեղճ Թուրքասը անդգայ
 մեռելի պէս ինկեր էր, ուստի ետ դարձաւ, մինչեւ

խելքը գլուխը գալը սպանեց։ Ամիս մը ետքը գնաց բա-
րեւելով քովը նստաւ եւ սկսաւ իր ինչ բանի համար
գալը մի ըստ միօջէ պատմել եւ խնդրել Թուրքասէն
որ պատմէ իր ցաւը։ Թուրքասը ըսաւ. ո՛վ որդի. ո-
րովհետեւ այսչափ նեղութիւններ կրեր ես եւ այսչափ
քաղաք պտըտեր ես, ուրեմն իմ ցաւս քեզի պատմեմ,
որ միւսներն ալ իրենց ցաւերը քեզի պատմեն (խորհեմը
որ այս պատմութիւնը կընէր, Թագաւորը, վէզիրը,
մեծատունը եւ հովիւ Թագուհին բերանաբաց մտիկ կը-
նէին)։

Թ--Բ-- Լ--Գ--Ի--Դ-- ԴԵՂԷ։

Մտիկ ըրէ տղայ, ըսաւ Թուրքասը. երբ որ ես 20
տարեկան էի. պատերազմող մարդ մըն էի. մեր Թա-
գաւորին վրայ ծեծ բացուեցաւ, ես ալ միւս զինուո-
րաց հետ պատերազմի գացի. եւ գացած ատենս նոր
փեսայ էի երեք ամսուան. հայր եւ մայր ալ չունէի,
նոր հարս կինս մինակ Թողուցի։ Թշնամին զօրաւոր ել-
լելով՝ որերնիս ջարդեց, եւ որերնիս գերի տարաւ. ես
ալ նոյն ատեն գերի ինկայ, ու քսան տարիի չափ հոն
մնացի. այս քաղաքս դարձած ատենս՝ տուն չմտած
տանս դիմաց բարձր տեղ մը կար, հոն ելայ տանս մէջ
նայելու Թէ արդեօք կինս ինչ կընէ։ Իրիկուան մօտ
տեսայ որ 20 տարեկան կտրիճ երիտասարդ մը երկայն
հասակաւ, գեղեցիկ հագուստով Թաշկինակը լեցուն
ձեռքը բռնած, եկաւ դուռը շալեց ներս մտաւ. զար-
մացայ մնացի խորհելով Թէ աս մարդը ո՞վ է, ա՞րդ-
եօք կնիկս ուրիշ էրիկ առած է. այս խորհուրդներով
նստած տեղէս կը դիտէի զանոնք։ Քիչ մը վերջը տե-

Տղան ասոնք ըսելով շնորհակալութեամբ հրաժարա-
կան ողջոյնը նոռաւ ու դարձաւ Կաղլակ քաղաքը Շար-
մէր լուսացարարին քով : Երեսու որ առաջինին պէս ահա
եկաւ , ահա եկաւ , ահա եկաւ ըսելով աշտարակը կեւ-
լէր եւ կիջնէր : Ուստի մինչեւ իրիկունս աղասեց : Շար-
մէր երբ իրիկունս դէմ խանութը կը գոցէր , տղան
վրայ հասաւ ու բարեւեց : Շարմէր , բարեւը պոնելէն
վերջը՝ տղան իր սենեակը հրամցուց , եւ հաց ուտելէն
վերջը՝ տղան մի ըստ միոջէ՝ սխառմեց թէ ինչպէս գնաց
Թուրքաստ վաճառականը գտաւ եւ տնոր ցաւը խմացաւ :
Շարմէր , ապէկ մը մտիկ ընելէն ետքը՝ ըսաւ որ , ո՛վ որ-
դի , որովհետեւ Թուրքաստ իր ցաւը չիտակ պատմեր է ,
ես ալ իմ ցաւս պատմեմ քեզի : Գոյոգ սմ : Եւ ասկէմ վտ-
րանանգնումս իտոգս : Եւ յայտնի միջոցս յա մզմ-նա-
ւոյ միտս : Եւ մո՞ զի Կաղլակ քաղաքի տէրն որ փնտրու-
թեամբ : Կլանմիջ իմ ում՝ բնութա իտոյմնակն իտոյ
միտս միտոյ Թուրք-Թեւի Շուրեհէ միտս : Եւ զի միջ իմ մի
միտս միտոյ իտոյմնակն , մանկ միտոյ միտս : Եւ զի միտս իտոյ
միտս Շարմէրը ըսաւ , ո՛վ որդի , իմ գլուխս եկածը մտիկ
ըրէ : Թիչեր մը այս սենեակիմ մէջ քնացած : Եւ ասեմ
յանկարծ մէկը զիմ դրդելով քունէս արթնցուց : Եւ քս
բացի տեսայ որ հրեշտակատեսիլ : Եւ զի միտս
կայնէր եւ կըսէր : Լուսացարար , ելի՛ր , ետիդ նայէ : Եւ այ
եւ գլուխս սա պատին դարձուցի , եւ տեսայ որ պատ
չիայ , այլ մէկ զուարճուի սխառտէզ մը : Եւ զի միտս իտոյ
դիկներով եւ սքանչելի սխառններով ու անմահական հո-
տերով լեցուն , այնպէս հիանալի եւ լուսաւոր տեղ մը ,
որ ոչ լեզու կրնայ պատմել , եւ ոչ միտք կրնայ իմա-
նալ : Այս աղջիկը ձեռքէս բռնեց ներս տարաւ ըսելով
թէ մենք այս տեղս 40 քոյր ենք : Բաւանուննիս ալ
աղջիկ ենք : Եւ այս սխառտէզիմ մէջ գեղեցիկ սխառտներ

լինքեր եւ զարմանալի սենեակներու զարդարանքներ
 կան, որ արծաթ ու ցակի է. որոնց ամէնը եւ մենք
 քուկդ ենք. այս տեղս ոչ գիշեր կըլլայ եւ ոչ մութ. ոչ
 ձանձրութիւն կըլլայ եւ ոչ նեղութիւն կուգայ. քեզի.
 մահ պիտի չտեսնես, եւ յաւիտեան երիտասարդ պիտի
 մնաս, բայց քեզի ընելիք երեք պատուէր ունինք. թէ
 որ մտիկ ընես նէ, յաւիտեան մեզի հետ պիտի մնաս:
 Ահա ասոնք են այն երեք պատուէրները. Ա. մեր բա-
 նին պիտի չխառնուիտ. Բ. Աստուծոյ բանին պիտի չը-
 խառնուիտ. Գ. սեղան բերուած հացին եւ կերակուրին
 պակսութիւն պիտի չգտնես. թէ որ աս երեք պատ-
 ուէրնիս չպահես նէ, գիտցիր որ առջի եկած տեղդ պի-
 տի երթաս. Ես բոլոր խօսքերուն երբ հաճութիւն տուի.
 ամէնքն ալ սկսեցին քովս գալ եւ սիրով մտերմանալ.
 անանկ որ՝ միշտ ուրախ զուարթ էի հոն. եւ ամէն բա-
 րութիւնները վայելելով՝ անոնց հետ կը ցնծայի: Անոնց-
 մէ մէկը ինծի չատ սիրելի էր. որմէ երկու որդի ունե-
 ցայ լուսնի եւ արեգական նման, որոնք այնքան կը սի-
 րէի, որ միշտ աչքս անոնց վրայ էր: Հոն ո՛չ տարի գի-
 տէի, ո՛չ օր, ո՛չ ժամ եւ ո՛չ երիշ բան, ասանկ փա-
 ռաւոր զուարճութեան մէջ ըլլալով հոգւով եւ մարմնով
 ուրախ էի. ամէն հացի ատեն քառասուն սիրուհիներս
 բոլորսիքս առած կը նստէի, կուտէի եւ կը խմէի ու
 անոնց հետ պարտէզը կիջնայի պտուղեղու: Մէկ հան-
 դերձս որ կը հանէի, ալ չէի հագներ, բնաւ սրտնեղու-
 թիւն մը եւ հոգ մը չունէի:

Օր մը երբ հաց կերանք, տեսայ որ երկինք ամպով
 պատեցաւ եւ սկսեց այնպէս սաստիկ անձրեւ գալ շա-
 րունակ, որ ալ սիրտս նեղացաւ, ու սկսեցի տրտնջալ
 Աստուծոյ վրայ, ըսելով թէ ո՛վ Աստուած, այսչափ
 ալ երկար անձրեւ կըլլա՞յ մի. յանկարծ զիս բերող

աղջիկը ըսաւ . Շարմէր , Շարմէր , պատուէրին մէկը
գնաց , խելքդ գլուխդ բեր . վայ՛ ըսի . ինչ ապուր կե-
րայ որ Աստուծոյ բանին խառնուեցայ . գոնէ երկուքէն
զգուշանամ : Օր մը երբոր ամենքս ուղան նստեր էինք .
տեսայ որ սեղանին վրայ կտրտած շոտ հաց կար , սըր-
տիս ներդութիւն դալով ըսի . այս ո՞րքան հաց կտրեր
էք սեղանին վրայ . ինչո՞ւ ըրեր էք . ի՞նչ կը հասկընաք,
եւայլն , մէկ մ'ալ յանկարծ աղջիկը ըսաւ որ , Շարմէր ,
Շարմէր , պատուէրին մէկն ալ գնաց . զարմացայ մնա-
ցի . եւ ըսի "Օհ--հ--հ--". գոնէ մէկը միտքս պա-
հեմ : Տեսայ որ՝ օր մը իմ սիրուհիս դեռափթիթ երա-
խայս իր գիրկը առած վարդենեաց մէջ կը պտըտէր ,
եւ ինքն ալ այնքան բարակ լաթեր հագեր էր որ , սո-
խին զարը անգամ անոր քով չըվալի պէս կերեւար .
սկսեց իր ձեռքը փէշերը վարդերուն փուշին վրայ ձը-
գելով այն դեղեցիկ հագուստը բզիկ բզիկ ընել . ես ալ
մեղքընալով ըսի թէ ո՛վ սիրուհիս , ինչո՞ւ հագուստ
ներդ ասանկ բզիկ բզիկ կընես . մեղք չէ՞ մի . այս որ
ըսի նախկին աղջիկը ըսաւ . ո՛վ Շարմէ՛ր , Շարմէ՛ր ,
պատուէրին երեքն ալ գնաց , ինչու որ մեր բանին ալ
խառնուեցար : Մէյ մ'ալ ինքզինքն հոս տեսայ եւ մարդ
չկայ քովս . նորէն առաջին ջուրս ինկայ . "Օ՜Ք ըսի .
զղջացի , բայց ինչ օգուտ . "Գ--ւ եւտէն --". հարս-
տութիւնս եւ վրառքս կորսընցուցի . լացի , կուլամ եւ
պիտի լամ յաւիտեան . մինչեւ մեռնիմ նէ . մտքէս պի-
տի չելլէ : Հիմա այս ցաւիս վրայ ցաւ մըն ալ սա է որ
երբ տաշտս կը դնեմ եւ լաթը ձեռքո կառնեմ լուս-
լու . այն չքնաղ սիրուհիս՝ իմ արեգականման որդիս իր
գիրկը առած այս աշտարակին վրայ գալով ինծի կե-
րեւնայ . ես ալ ահա եկաւ , ահա եկաւ ըսելով քովը
երթալ խօսելու կամք կընեմ . երբոր հոն կերթամ , մէ-

կէն աներեւոյթ կըլլայ: Այսպէս մինչեւ երեկոյ կելլեմ
եւ կիջնեմ, օգուտ մը չեմ տեսներ: Կրակը սիրտս ա-
ռած իս կերէ: Ահա որդի, իմ ցաւս այս է: Տղան չը-
նորհակալութեամբ բաժնուելով անկէ, եկաւ, Քարթօշ
քաղաքը կոյր կրօնաւորին քով: Եւտ բարեւելոյն նըս-
տան մէկտեղ: Կոյրը հարցուց թէ ո՞վ ես, տղան ըսաւ,
ծառաղ եմ, որ գիտ Շարմէրին դրկեցիր: Կոյրը զանի
հանչնալով բարեւեց անոր գալուստը, եւ ամէնն անկէ
մի ըստ միօջէ իմանալով ըսաւ, ո՞վ որդի, անոնք իրենց
ցաւը քեզի շիտակ պատմեր են, ես ալ իմ ցաւս քեզի
պատմեմ, մտիկ ըրէ:

Ժամանակաւ ես ջորեպան ըլլալով, քառասուն ջո-
րի ունէի, օր մը մէկը ինծի հարցուց թէ քա՞նի ջորի
ունիս: Ես ալ ըսի, քառասուն հատ: Ըսաւ քառասուն
բեռ ունիմ, եկուր բեռցուր տար իմ ըսած տեղս: Ես
ալ շատ աղէկ ըսելով ջորիներս առի ետեւէն գացի, իս
անմարդաբնակ անտառի մը մէջ տարաւ, ու հոն երկա-
թէ դուռ մը բացաւ, ներս մտանք, տեսայ որ քառա-
սուն բեռ ոսկի կար կապած, այս որ տեսայ խեղճ գըլ-
խէս գնաց: Ուզեցի որ մարդը սպաննեմ ու ոսկիները
առնեմ, նաեւ տեսայ որ մարդը հիւճիւրէյէն կանանչ
ջուրով լեցուն շիշէ մը առաւ ու ծոցը դրաւ, հարցու-
ցի թէ ադ շիշէն ի՞նչ է. նա ալ ըսաւ թէ, քեզի պէտ-
քի բան չէ, ես ալ որովհետեւ զինքը մեռցունելու պատ-
ճառ կը փնտռէի, պնդեցի, թէ, պիտի ըսես, չէ նէ
քեզ կըսպաննեմ եւ ոսկիներդ կառնեմ: Մարդը տեսաւ
որ աղատելիք չունի, ըսաւ թէ քառասուն բեռ ոսկին
քեզի ըլլայ, միայն թէ գիտ ողջ թող սա շիշէովս, ես
մտիկ ջըրի, շիշէն ալ առնեմ ըսելով, թուրս քաշեցի,
որ սպաննեմ, մարդը շիշէն ինծի տալով աղաչեց որ
զինքը չմեռցունեմ: Հարցուցի թէ ասոր մէջինը ի՞նչ է.

ըսաւ որ , աս ջուրէն թէ որ աչքիդ քսելու ըլլաս , բո-
լոր երկիրներուն մէջ ինչ կայ , չկայ , ամէնը առջեւդ
կուգայ . ես ալ հաւատալով փորձել ուզեցի . ուստի
երկու մասոս թաթխելով աչքերուս քսելուս պէս անանկ
մը աչքերուս լոյսը վազեց դնաց , որ կարող չեղայ նշոյլ
մ'անգամ տեսնել : Ասիսո՛ւ , աւա՛ղ . ինչ եղայ ըսելուս
չմնաց , նայիս օր մարդը ջորիիս մէկուն վրայ հեծած
ոսկիները , ջորիներս եւ շիշէն սուաւ գնաց . շատ սո-
ռացի , շատ աղաչեցի , բայց մտիկ ընող չկար : Աչքս
կոյր , ուր երթալս չգլտացայ . ուստի այն տեղը խեղճ
ողորմելի չորս օր անօթի ծարաւ մնացի . յետոյ մարդ
մը պատահելով զիս աս Քարթօչ քաղաքը բերաւ , եւ
հիմա ապանկ կը մուրամ ու կապրիմ . Աստուած սիրո-
ղը ինծի ապտակ մը թող վարնէ ըսելուս , եւ մուրա-
ցածս ապտակ վարնողներուն տալուս . օ՛խ , ինծի ար-
ժանի է ըսելուս սլատճառը այս է : Այնքան ոսկին իմ
ինչո՞ւս չէր օգտէր , որ մէկ շիշէին աչք տնկելով , թէ
ջորիներէն , թէ աչքերէս գրկուեցայ , ու այսպէս խեղ-
ճութեան մէջ մնացի : Ահա իմ ցաւս այս է ո՛վ որդի
ըսաւ կոյրը :

Տղան այս երեքին անցքն ալ միտքը պահելով դար-
ձաւ եկաւ իր երկիրը մեծատուն Սղային երկրպագու-
թիւն ըրաւ խոնարհութեամբ . սոն ալ տղուն ճակատը
համբուրեց . եւ ամէն բան տեղն 'ի տեղը տղէն իմանա-
լէն վերջը իր աղջիկը տուաւ այն տղուն , եւ ըսաւ ալ
թէ ես աղ ամենը գիտէի , բայց քեզի ըսէի նէ , ական-
ջիդ ջուրի ձայն պիտի դար , ուստի այնչափ ստակ վատ-
նեցի , որ երթաս , բան սովրիս , որպէս զի թուրքասին
պէս առանց քննութեան բան մը չընես , կոյր կրօնաւո-
րին պէս չըլլաս , այլ բաւականութիւն ճանչնաս . եւ
Շարմէրին պէս մեծութիւնս դնաց ըսելով խելքդ չկոր-

սընցունես : Այս երեք բանը քեզի խրատ ըլլայ, քանզի մարդուս ասակը իր խելքն է : Լրումն պատմութեան խոհեմին :

Երկրորդ գիշերը նորէն մէկտեղ գալով հաց ուտելն վերջը Թագաւորը հրաման ըրաւ վէզիրին, որ պատմութիւն մը ընէ, վէզիրը շատ աղէկ ըսելով սկսեց պատմել : Լսեր եմ որ ատենով մէկ շատ հարուստ մարդ մը այնչափ կաղքատանայ որ մուրալու աստիճանը կը հասնի, բայց մեծ մարդ ըլլալուն համար մուրալու կամըշնար : ուստի ընտրեց առաւել մշակ ըլլալ մէկուն քով, քան թէ մուրալ : Այսպէս սպասաւորութիւն ընելով օրը տասը կամ 20 փարայ կը վաստըկէր. հացիկ, պանիրիկ եւ մոմ կւռնէր, տուն կը տանէր, կնկանը հետ եւ մէկ ալ մանչ զաւակ ունէր, կը նստէին կուտէին : Օր մը աս խեղճը շուկան ժուռ գալու ատեն տեսաւ որ Թռչնորսին մէկը դեղձանիկ Թռչուն մը կը ծախէր. ուզեց որ գնէ, Թռչնորսը 3 ղուրուէն պակաս չեմ տար կըսէր, մարդն ալ վրան 20 փարայ ունենալով կը կարծէր թէ 20 քէսէ ունէր ծոցը, ուստի կաղաչէր որ 20 փարայի տայ : Երբոր Թռչնորսը տալու կամք չէր ըներ, խեղճը սկսեց լալ ու ըսել, ո՛վ մարդ. մի ըներ, իմ սիրտս արիւնով լեցուած է, ես հարստութենէ ինկած մարդ եմ, Աստուած Թշնամիս ինծի պէս չընէ. դուն ալ իմ սիրտս մի ծակեր. տուր ադ Թռչունը, քանզի սովորած եմ. գոնէ ասով մխիթարուիմ : Թռչնորսը կոպիտ մարդ ըլլալով՝ կըսէր թէ, ըլլալո՞ւ բան է, որ հարուստ մարդը աղքատանայ, դուն սուտ կը խօսիս կոր : Խեղճը՝ եղբայր, դուն լաած շունի՞ս, որ Թագաւորին մէկը Աստուած այն աստիճան խոնարհեցուցեր է,

որ նեղը մնալով չէօփօթութիւն ըրիր է : Թռչնորսը ըսաւ , ես լսած չեմ , պատմէ որ այս Թռչունը քեզի տամ . խեղճ մարդը ստիպուելով սկսեց պատմել :

Պատմութիւն ինչ հարցաւոր - պատմութիւն - Թռչնորսը
- - -

Ատենով Թագաւորին մէկը երբ Սաղմոս կը կտորդար , սա հետեւեալ խօսքին վրայ մեծ զարմանքով բռնուեցաւ . « Տէր աղքատացուցանէ , եւ Տէր մեծացուցանէ , իջուցանէ . եւ այլն » . ասի անհնար է որ ըլլայ . խորհելով ինքնիրեն կանչեց իւր վարժապետը եւ ըսաւ . ինչպէս կրնայ ըլլալ որ ինծի պէս հարուստ մը աղքատանայ : Վարժապետը ըսաւ . Տէր իմ . Աստուած ինչ ուզէ նէ , կարող է ընելու . Թագաւորը ըսաւ . վարժապետ , ես Թագաւոր մ'եմ այսօր , եւ անհնար է որ ես նորէն աղքատանամ . ես այդ խօսքին չեմ կրնար հաւատալ . պէտք է որ այդ տունը Սաղմոսին մէջէն աւրես : Վարժապետը նեղի դալով կաշտէր որ քիչ մը միջոց տրուի իրեն մտածելու . նոյն ատենը յանկարծ Թագաւորը ուզեց որ ծալտեալ (Թէպտիլ) դուրս ելլէ պտըտելու . վեց եօթը հոգի հետը առնելով երբ բաղնիքի մը առջեւէն կանցնէր , ուզեց որ ներս մտնայ եւ լուացուի . քանզի շէնքը շատ սիրելի երեւցաւ իրեն : Ուստի ներս մտաւ , եւ բաղնեպանը զանի ճանչնալով՝ հրաման ըրաւ իր սպասաւորաց որ իրրեւ Թագաւոր զանի պատուէն . անոնք ալ Թեւերէն բռնելով ներս տարին : Լուացուելու ատեն Աստուած հրեշտակ մը կը շրկէ , հին պատուաւ եւ աղտոտ լաթեր հագած , չէօփօթի մը քիւֆէ կռնակը առած կուգայ ներս կը մտնէ .

քիւֆէն մէկդի դնելով կը հանուի, կերթայ թագաւորին մօտ՝ առանձնանոցը (խալվէթ) կը մտնայ, իբրեւ հրեշտակը թագաւորական կերպարանքով դուրս կելլէ, սպասաւորները թագաւորը զանի կարծելով խօլթուիւն կը մտնեն եւ դուրս կը հանեն: Թագաւոր հրեշտակը հրաման կընէ որ իր մարդիկը չուտով հագուին, եւ ինքն ալ թագաւորին հանդերձները հագնելով ստակը կը վճարէ, կերթայ թագաւորական աթոռը կը նստի: Հիմա խեղճ թագաւորը բոլոր առեղելութենէն անտեղեակ խալվէթէն դուրս կելլէ, կը նայի որ մարդ չկայ իր քովը եկող. ձեռք կը զարնէ, կը կանչէ, պատասխան տուող չկայ: Վերջապէս թէլլաքին մէկը ներս մտնելով ի՞նչ կուզես. ինչո՞ւ կը պոռաս, ըսաւ. թագաւորը սաստիկ սրտմտած ըսաւ. դուն իմ հետս խօսելու մա՞րդ ես. ո՞ւր են իմ ծառաներս. թէլլաքը զարմացաւ մնաց. քանզի կերպարանքն ալ փոխուած ըլլալով չէր ճանչնար թէ ասի թագաւորն էր: Հիմա սոս խեղճ թագաւորը դուրս ելաւ եւ սկսեց պոռալ թէ ո՞ւր են իմ սպասաւորներս, չէ՞ որ ես թագաւոր եմ. բաղնեպանը եւ բաղնիքին մէջը եղողները լսելով դուն խենթեցեր ես ըսին ու աղէկ ծեծ մը քաշելնուն ետքը՝ բռնութեամբ չէօփճիին հին լաթերը հագցուցին. քիւֆէն ալ կռնակը տուին ու դուրս վռնտեցին: Հիմա այս խեղճը յանկարծակի եկած ո՞ւր երթալը, ի՞նչ ընելը եւ ի՞նչ ըսելը չէր գիտեր. սոս եւ ան ալ կը կանչէր ըսելով թէ եկուր սոս չէօփը թափէ: Խեղճը իր կենացը մէջ գաւաթ մը գետնէն վերցուցած չունէր, հիմա 50 հօխայ չէօփը կռնակը առած կերթար. գիշերն ալ ուր երթալը չգիտնալով ապշեր եւ մնացեր էր: Փափուկ անկողիններու մէջ մեծցող անձը սկսեց քիւլհանը պէքարներուն քով պսուկիլ եւ ելլել, որու ալ որ ըսեր

Թէ ես Թագաւոր եմ, ծեծ կուտէր, եւ խենթ է ըսելով յիմարանոց տանել կուզէին. ուստի վախուն լռիկ մնջիկ կը նստէր կեղծէր: Երեք օրէն վերջը՝ երբ իր պալատին առջեւէն կանցնէր, հրեշտակ Թագաւորը հրաման ըրաւ որ չէօփճին վեր կանչեն, վեր ելաւ գնաց հրեշտակին առջեւը կայնեցաւ, հրեշտակը հարցուց Թէ, ի՞նչ կընես, դուն ո՞վ ես. չէօփճին ըսաւ, տէր իմ, ես Թագաւոր եմ, ասա ալ իմ աթոռս է, բայց իմ մէկ բաղնիք մտնելս զիս չէօփճի ըրաւ: Հրեշտակը ըսաւ, երբ հէք մեղք չգործեցի՞ր. ասա օրերս. չէ ըսաւ չէօփճին. ինչ մեղք գործելս չեմ գիտեր. Հրեշտակը Սաղմոսին այն տունը միտքը ճգելուն պէս. չէօփճի Թագաւորը մեղայ ըսաւ, մեղք եմ գործեր. Հրեշտակը ըսաւ, որովհետեւ մեղայի եկար. հոգ մի ըներ. Սատուած նորէն քեզ Թագաւոր կընէ ըսելով. հանեց Թագաւորական հանդերձը անոր տուաւ. եւ ինքն ալ չէօփճի լաթերը հագնելով քիւֆէն առաւ դուրս ելաւ ու աներեւոյթ եղաւ, եւ Թագաւորը վերստին իր աթոռը նստաւ:

Թռչնորսը ասա պատմութեանը հաւնելով դեղձանիկ (գանարեա) Թռչունը աղքատին տուաւ, եւ առաւ մէկ շուրուշը (վէզիրը այս պատմութիւնը ըրած ատեն խոհեմը, մեծատուներ եւ հովիւ Թագուհին մտիկ կընէին): Աղքատը Թռչունը տուն տարաւ եւ վանդակի մը մէջ դրաւ, բայց ուրիշ ստակ չունենալով՝ նոյն օրը եւ նոյն գիշերը անօթի մնացին. առաւօտուն խեղճը կանուխ Թռչունին քովը գնաց կեր եւ ջուր տալու, տեղաւ որ դեղձանիկը մանր հաւկիթի նման ֆընտրիսի չափ բան մը ածեր էր, առաւ վրան նայեցաւ, բայց ինչ ըլլալը չէր գիտէր, վասն որոյ շուկան ելած ատեն Հրէին մէկուն ցոյց տուաւ Թէ, աս ի՞նչ է, քանի ստակ կարծէ:

Հրեայն տեսաւ որ անդամանդ (էլմաս) քար մըն է չը-
 բանուած . թէ որ բանուած ըլլար նէ , 6 կամ 7 քսակ
 կընէր . ըսաւ , հիմա թէ որ ասանկ ինծի կուտաս նէ ,
 500 զուրուշի կառնեմ : Խեղճը 500 զուրուշը լսելուն
 պէս ոտքը գետնէն կարեցաւ , ու չէր հաւտար , կար-
 ծելով թէ ծաղր կընէ . բայց Հրեայն իր մտքին մէջ
 կըսէր թէ՝ թէ որ աս քարը բանեցունեմ , եօթը կամ
 ութը հարիւր զուրուշի կուգայ ինծի , եւ կը ծախեմ
 շատ եւել . ու կը վաստըկիմ : Վերջապէս Հրեայն 500
 զուրուշ համրեց , ու առաւ քարը . Խեղճ մարդը՝ աս
 500 զուրուշով իմ պակսութիւնս կը հոգամ ըսելով
 քարը տուաւ եւ ստակը առած կերթար , բայց երբեմն
 ետին կը նայէր թէ արդեօք Հրեայն զղջա՞ց մի . այս
 խորհրդով գնաց , այն օր 500 զուրուշով իր տանը պա-
 կասութիւնը հոգաց . եւ թռչունին աղ զանազան ուտե-
 լիքներ պատրաստելով զանի աչքէն եւ սրտէն եւել կը
 պահպանէր : Կինն ալ այս բարիքները տեսնալով եւ
 միանգամայն բանին տեղեակ ըլլալով՝ շատ կուրախա-
 նար : Հետեւեալ օրը Խեղճ մարդը գնաց տեսաւ որ
 հատ մըն ալ ածեր է . այն ալ առաւ եւ ուրախութեամբ
 գնաց Հրէին քով , Հրեայն դարձեալ 500 զուրուշ համ-
 րեց , առաւ . չերկարենք , ամեն օր մէյմէկ հատ տա-
 նելով 500ը կառնէր կը դառնար : Աս Խեղճ մարդը այն-
 չափ հարստացաւ որ 10 , կամ 11 տարիին մէջ առա-
 ջինէն քառասուն անգամ եւել երեւելի մեծատուն մը
 եղաւ , որ այլք զանի մատով կը ցուցունէին : Հրեայն
 ալ սուոր պատճառաւ հնգապատիկ հարստացաւ , ասոնք
 իրարու հետ սերտ բարեկամ եղան : Օր մը հարկ եղաւ
 որ Խեղճ հարուստը գործով մը դուրս երթայ , ուստի
 թռչունը իր կնկանը եւ իր մէկհասակի զաւկին ինա-
 մոցը յանձնելով պատուիրեց որ լաւ հոգ տանին : Հըր-
 եային ալ ըսաւ որ ամեն օր երթայ տուն քարը առնէ
 եւ ասուն ձեռն մեծեւ որ ենթ մեծատունաւ : Հոր-

եայն յանձնառու ըլլալով՝ խեղճը ձին հեծաւ եւ գնաց
հեռու եիկիր մը ստի (քէհրիպար) բերել վաճառելու։
Հիմա այս թող երթայ, մենք գանք (ըսաւ վէզիրը)
տեսնելու թէ աս խեղճին կինը ինչեր պիտի գործէ։
Որովհետեւ, ըսաւ, աս կինը ամեն ճոխութիւն եւ հաւ-
գըստութիւն ունէր, սկսեց ամեն զեղխութիւն եւ հեշ-
տութիւն կատարել. քանզի Հրեայն ամեն օր իր 30
տարեկան կտրիճ (ու գեղեցիկ աղայն կը դրկէր քարը
առնելու։ Ուստի ամեն գալուն կինը կիջնար զանի վեր
կը հրաւիրէր ու շատ պատիւներ կընէր. (քանզի անոր
սիրահարեր էր), եւ քարը կուտար ու դրամը կառնէր։
Այս կերպով մէկ քանի ամիս անցնելէն ետքը՝ կինը
ինքնիրեն ըսաւ որ աս Հրէի տղան ինծի սիրահարեալ
կը տեսնեմ, ուստի ինչո՞ւ չհաճիմ ընդ նմա լինել. մա-
նաւանդ որ՝ իմ սիրտս ալ անոր հետ կապուած է, եւ
համբերութիւնս ալ հասաւ։ Որովհետեւ անտա հա-
րցատութիւն կար, կարօտութիւն ալ մտցաւ, ըլլալով
չարութեան ձեռք զարնել սկսեց ըստ առածին թէ՝
“Աւել-հե՛շ շա՛ւի շէ-յի-բէլէի շ-գի-թի”։ Վասն որոյ երբ օր
մ’ալ Հրէին տղան եկաւ քարը քանելու, իր չար խոր-
հուրդը Հրէին յայտնեց. բայց Հրեայն մերժեց, կնիկը
չատ մը ստիպելէն ետքը տեսաւ որ չհաճիր, հարցուց
թէ պատճառը ի՞նչ է... Հրեայն յաջող պատեհութիւն
գտնելով ըսաւ. պատմէ ինծի ո՞ւսկից են այս քարերը,
ըսէ որ քու կամքդ կատարեմ, ապա թէ ոչ՝ չեմ կա-
տարեր. կնիկը իր չար խորհուրդը կատարելու համար
ըսաւ. թռչուն մը ունինք, ան կածէ աս քարերը. Հըր-
եայն ըսաւ թէ եթէ այն թռչունը մորթես ու եփես,
եւ սիրտը ինծի կերցունես նէ, քու կամքդ կը կատա-
րեմ, ապա թէ ոչ՝ չեմ կատարեր. կինը անմիջապէս
հրաման ըրաւ խոհարարին որ թռչունը մորթէ, եփէ ու

վեր բերէ . խոհարարն (աշճի) ալ մորթեց , եփեց , եւ սիրտն ու լեարդը (ճիյէր) մէկ դրած վեր պիտի տանէր : Կնոջը տղան յանկարծ դրսէն անօթի գալով խոհարարին քով գնաց ու ըսաւ . ուտելու բան մը ունի՞ս . ան ալ սիրտը ու լեարդը տղուն տուաւ որ ուտէ . եւ թըռչունն ալ վեր տիկինին տարաւ : Հրեայն առջին առաւ որ ուտէ , տեսաւ որ սիրտը մէջը չէ , տիկինը հարցուց խոհարարին թէ ասոր սիրտը ո՞ւր է . նա ալ ըսաւ թէ , զաւակդ հիմա դրսէն անօթի գալով՝ ուտելու բան ուզեց , ես ալ որ սիրտը զատ դրեր էի , տուի , ան ալ կերաւ : Հիմա տես դու Հրէի չարութիւնը . երբ ստիպեց թէ անպատճառ սիրտը կուզեմ , կինը ըսաւ ի՞նչ ընեմ՝ տղան կերեր է . ինծմէ ստակ կամ ուրիշ բան ուզէ , տամ : Հրեայն մտիկ չըրաւ , անպատճառ կուզեմ ըսաւ . կինը ակամայ մնալով եւ նեղը իյնալով հարցուց հրէին , ուրեմն ի՞նչ ընենք : Հրեայն անպատճառ տղադ մորթել կուտաս , այն թռչնոյն սիրտը անոր փորէն կը հանես եւ կը բերէս ինծի , որ ուտեմ եւ կամքդ կատարեմ : Թէպէտ մօրը սիրտը չէր դիմանար իր միածին որդին սպաննել տալ , բայց իր չար ցանկութեան բռնադատութենէն կանչեց խոհարարը ու ըսաւ . զաւակըս լեռան մը տակ տար , մորթէ ու թռչունին սիրտը փորէն հանէ , ինծի բեր . թէ որ աս հրամանս կատարես , քեզ առատութեամբ վարձատրելով փառօք եւ պատուով քու երկիրդ կը դրկեմ քեզ : Շատ աղէկ Տիկին , գլխուս վրայ ըսելով՝ խոհարարը վար իջաւ , բոլոր իր ունեցած բաները ժողովեց եւ տղան իր հետը առաւ , գնաց լեռան մը տակ : Տղան այն ատենը 15 տարեկան էր , եւ չափահաս ըլլալով խօսք կը հասկընար . ուստի տղան իր քովը նստեցուց եւ սկսաւ խոհարարը հետեւեալ խրատը տալ . Տես որդի , ըսաւ ,

եւ քու հօրդ հացը կերեր եմ, եւ անոր շատ բարիքները վայելեր եմ. Աստուած չընէ որ ուտող եւ ուրացող ըլլամ. գիտցիր որ մայրդ Հրէի մը տղայ կը սիրէ, ու այն Հրեայն էր որ քու հօրդ սիրական թռչունը սպաննել տուաւ, որպէս զի սիրտը ուտէ. բայց Աստուած չկամեցաւ. քանզի բազմա անանկ բերաւ որ դուն կերար: Հիմա Հրեայն՝ նոյն սիրտը ուղեւէն չղաղրիր. ուստի մայրդ զիս կանչեց եւ ըսաւ ինծի. Գնա՛, տղաս սպաննէ, ու սիրտը փորէն հանէ, բեր. ես ալ քեզ հոս բերի սպաննելու, բայց Աստուած չընէ, որ սպաննեմ. ահա ես ալ գործ չունիմ հօրդ տունը. ես ալ իմ հայրենիքս պիտի երթամ, դուն ալ քու զլխուդ ճարը տես, չըլլայ որ տուն երթաս, քանզի մայրդ քեզ սպաննել կուտայ: Տղան աս խօսքը լսելուն պէս՝ սիրտը կտորած ուր երթալը չէր գիտէր: Լեռան մէջ կը պտըտեր: (Վէզիրը որ խօսքը հոս բերաւ, հովիւ թագուհին ծածուկ կուլար իր գլխուն եկածները յիշելով. թագաւորն ալ իր թագուհին՝ իր որդիքը սպաննել եւ լեռը փախչիլը միտք կը բերէր, եւ խոհեմն ալ ինքնիրեն կըսէր, ես ալ իբր Հրեայ ժամանակով Աքլօր եղբորը աղջիկը սպաննել տալու պատճառ եղայ, սակայն Աքլօր եղբայրը կուլար թէ ես ալ այն կնոջ նման իմ աղջիկս լեռները զրկեցի սպաննելու, եւայլն):

Մէկ քանի ամիս անցնելէն վերջը տղուն հայրը ճամբան իրեն պատահեցաւ, եւ հայրը զանի ճանչնալով ըսաւ իր որդւոյն. ո՛վ իմ անուշիկ որդիս, ինչո՞ւ համար ասանկ լեռները ինկեր կը պտըտիս, ի՞նչ եղաւ քեզի: Տղան լալով իր հօրը պատմեց ինչ որ իր մայրը ըրեր էր, հայրը աս խօսքը լսածին պէս՝ վիրօք լեցուած՝ տղան իր հետը առած եկաւ տուն, եւ խայտառակութեամբ իր կինը վռնտեց, որ մուրացկանութեան

մէջ մնալով թշուառ եղաւ, ու կորաւ գնաց:

Վէպիրը՝ այս պատմութիւնը հոս հասոյց, գիշերը կէս եղած էր, վասն որոյ թագաւորը ըսաւ. իմ միտքս ալ բան մը ինկաւ, բայց ալ ժամանակն անցած է, վաղ իրիկուն կը պատմեմ. ամենքն ալ հաճութեամբ տեղերնին գացին պառկելու:

Միւս գիշերը յետ նստել, ուտել եւ խմելոյն, սկսաւ թագաւորը իր պատմութիւնը ընել. (ընթերցող, թագաւորը, որ այս պատմութիւնը պիտի ընէ, միտքը Աքլոր եղբօրը հասկըցունել էր թէ իր աղջիկը ի՞նչ յանցանք ունեցեր է, եւ կամ խոհեմին միտքը փորձելով իմանալ կուզէր, (քանզի լեռնէն գտած թագուհիէն ամէն բանին տեղեակ էր), որպէս զի առանց վախու ըսեն, վասն որոյ այս կերպով կը խօսի:—

Ատենով երկու մարդ առուտուրի համար իրարու հետ կը կռուէին, ուրիշ մ'ալ պատահելով ասոնց կըսէ թէ. անիծեալ ըլլայ սատանան՝ ըսէք, ու մի կռուիք, քանզի սատանան ձեզ թելադրեր է: Կռուողին մէկը ըսաւ. ո՛վ մարդ, ի՞նչ կըսես, սատանան ի՞նչ յանցանք ունի. ես աս մարդուն ստակ եմ տուեր, հիմա կուզեմ նէ, ինծի հայհոյութիւն կընէ. այս տեղ սատանան ի՞նչ մեղք ունի, որ եկեր ունայն տեղը սատանան մէջ կը ձգես: Այս խօսքերով իրարմէ բաժնուեցան, եւ մինչ կերթային, սատանան մարդու կերպարանօք իրեն տէր ելլողին երեւցաւ եւ առանձին տեղ մը տանելով ըսաւ. ո՛վ մարդ, քու խօսքիդ շատ հաւնեցայ, որ ըսիր թէ սատանան ի՞նչ մեղք ունի. ուստի ես ալ անոր փոխարէն քեզի բարիք մը ընեմ: Մարդը ըսաւ. դուն սատանայ ես, այո՛, ըսաւ միւսը, մարդը ըսաւ, եթէ ինծի բարիք մը ընես, շատ շնորհակալ կըլլամ քեզմէ: Սատանան ըսաւ, հիմա ես մէկ աղուոր ջորի մը կըլլամ,

դուռն ալ իմ սանձէս բռնէ, տար ծախէ մէկուռն, եւ
 տտակը ծոցդ դիր. աս ըլլայ իմ աղէկութիւնս: Սատա-
 նան ջորի եղաւ. մարդը զանի տարաւ շուկայն ծախեց
 հարուստ մարդու մը 200 դուրուշի, ու տտակը առաւ,
 գնաց, զանի ծախու առնող իշխանը այնչափ սէր ձգեց
 վրան, որ աչքին բիրին պէս կը խնամէր: Մէկ քանի օր
 ետքը՝ երբ իշխանը ջորիին վրայ հեծած դրօսանաց տեղ
 մը գնաց, ուր շատ բազմութիւն կար, եւ հոն մեծ ա-
 ւազան մը ու աղբիւր մը կար. հիմա այս իշխանը մօ-
 տեցաւ ու ջորիին ջուր խմցունէ, ջորին յանկարծ բա-
 րակնալով երկնցաւ աղբիւրին ծակը մտաւ: Իշխանը
 զարմանալով սկսեց աղաղակել թէ ջորիս ծակը մտաւ,
 եւ ծռելով ծակէն ներս նայեցաւ, տեսաւ որ ականջ-
 ները կը խաղցունէ. ուստի սկսաւ նորէն պոռալ ըսե-
 լով թէ ահա ախանջներն ալ կը խաղան: Բազմութիւնը
 գլխուն ժողովուած ծակէն ներս կը նայէին, բայց չէր
 երեւնար իրենց, քանզի միայն այն իշխանին կերեւնար,
 վասնորոյ բազմութիւնը սկսաւ ըսել թէ աս մարդը
 խենթեցեր է, կարելի՞ բան է որ ջորին աղբիւրին ծա-
 կը մտնայ. բայց տակաւին իշխանը կըսէր թէ, ահա
 հաւանքն մէջ ախանջները կը խաղան, ես կը տեսնեմ
 կոր: Վերջապէս՝ դուռն խենթեցեր ես, ըսելով տարին
 յիմարանոցը կապեցին. սակայն իշխանը շարունակ կը-
 սէր թէ ջորիս մուտլուխը մտաւ. բայց ո՞վ կը հասկը-
 նայ, խենթ է՝ ըսելով օրը հեղ մըն ալ կը ծեծէին, որ
 գուցէ խելքը գլուխը գայ: Իր սրտակից բարեկամները
 կուգային եւ իրեն ինչպէս ըլլալը կը հարցունէին, իշ-
 խանը դարձեալ կըսէր թէ ջորիս մուտլուխը մտաւ, ջո-
 րիս մուտլուխը մտաւ. լսողք ալ կըսէին թէ դեռ խեն-
 թութիւնը վրան է: Օր մը իր խելացի բարեկամներէն
 մէկը եկաւ այս խեղճ իշխանին խրատ տալու թէ՝ եղ-

բայր, եկուր, այդ խօսքէդ ետ կեցիր, ըսածդ իրաւ
ալ է նէ, սուտ է՝ ըսէ. անկարելի է որ ջորին մուսլու-
խը մտնայ, ըսէ որ աղատիս այս թշուառութենէն, չէ
նէ՝ մինչեւ 'ի մահ հոս կը մնաս, եւ մարդ չաղատեր
զքեզ, քանզի ամէնքը խենթ է, կըսեն: Ասկէց ետքը
եկող հարցունողին կըսէր թէ, ի՞նչպէս ջորի. կարելի՞
բան է, որ ջորին մուսլուխը մտնայ ըսելով կուրանար.
լսողք՝ խելքը գլուխը եկեր է ըսելով՝ յիմարանոցէն հա-
նեցին, բայց իշխանը երբեմն կերթար, մուսլուխէն ներս
կը նայէր, որ ջորիին ականջները կը խաղար. սակայն
մտքէն կըսէր թէ՝ հա՛ ըսե՞մ որ, նորէն յիմարանոցը՝
երթամ: Թագաւորը՝ պատմութիւնը որ հոս բերաւ, ը-
սաւ. խեղճը վախուն շիտակը չէր կրնար ըսել, բայց
եւ ձեզի բան մը պիտի հարցունեմ, չեմ սւղեր որ վա-
խերնուդ պահէք: Շիտակը ըսէք, չէ նէ՝ ձեր մահը իմ
ձեռքս է: Այս խօսքը մեծատունը եւ խոհեմը լսելուն
պէս պաղեցան, մնացին, քանզի մինչեւ նոյն կէտը չէ-
ին գիտեր թէ թագաւոր է. ուստի լուռ կեցան եւ կըս-
պասէին թէ ինչ պիտի ըսէ: Թագաւորը աղջկան հօրը
հարցուց թէ շիտակ ըսէ, դուն երբէք զաւակ ունեցա՞ծ
ես, մեծատունը մտածեց թէ ինչ ըսէ, կամ ինչպէս
զրուցէ թէ ես իմ աղջիկս սպաննելու պատճառ եղայ,
վախուն չէր խօսէր: Աղջիկ թագուհին, որ հովիւ էր,
մտիկ կընէր, եւ ըսաւ թէ տէր իմ ծառայիդ հրաման
ըրէ, բան մը պատմեմ, մտիկ ըրէք, որ ամեն պատ-
մութիւնները խափանի, եւ դուք ալ կը հաճիք: Թա-
գաւորը հրաման ըրաւ, որ պատմէ: Հիմա այս տեղ
աղջիկը իր գլխուն եկածները կը պատմէ:

ԱԿՄԵ ԷՆԲՕՐԸ - ԶԶԻ-Ն ԴՄԴՏ--ԲԻ-ՆԸ :

Ժամանակաւ՝ ըստ աղջիկ թագուհին, Աքլօր եղ-
բայր անուանով հնարագէտ մարդ մը կար, որ ամուս-
նանալով աղջիկ զսուակ մը ունեցաւ, կինը մեռաւ. եւ
աղջիկը մինչեւ 13 տարեկան որ եղաւ (թագուհին աս-
րանը պատմած ատեն՝ հայրը սրտով մտիկ կընէր.
քանզի ընտրանը իր վրայ էր), աղջկան հայրը դուրս
երթալու միտք ունեցաւ, իր աղջիկը խոհեմի մը յանձ-
նեց, որ ամեն կարօտութիւնը հոգայ, քիչ մը ատեն
անցնելէն ետքը՝ աղջիկը տեսաւ որ՝ խոհեմին միտքը
չար է, տուն չհանդուցուց (այս խօսքը խոհեմը լսել-
ուն պէս՝ սկսեց սիրտը դողալ), եւ մինակ մնալով կը
սպասէր իր հօրը գալտեսանը: Յոր մը տեսաւ որ իր
հօրը ծառայի տուն գտլով խեղճ աղջկան աւետիս տու-
աւ թէ հայրդ կուգայ, (այս խօսքը ծառան լսած ա-
տենը՝ Աստուծոյ փառք կուտար ըսելով իր մտքին մէջ
թէ՝ աղէկ որ աղջիկը չեմ սպաններ), խեղճ աղջիկն
ալ ուրախութեամբ պատրաստ եղաւ թէ իմ հայրս
կուգայ կոր (իսկ ծառայն՝ պատճառով մը հօրդ դէմ
երթանք ըսելով՝ աղջիկը լեռը հանեց եւ հոն աղջկան
պատմեց թէ՝ հայրդ զիս ղրկեց քեզ սպաննելու, բայց
ես քեզ չեմ սպաններ) իմ տիրոջս զաւակն ես, եւ
հոն հասկցուց հօրը բարկութեան պատճառը, որ խո-
հեմ այրը նամակ գրելով զանմեղը զրպարտեր էր:
Ծառայն խոհեմութեամբ աղջիկը հոն ձգեց, եւ աղ-
ջկան շապիկը ոչխարի արեամբ թաթախեալ տարաւ
հօրը՝ թէ ահա սպաննեցի (աղջկան հայրը այս խօսքէն
իմացաւ որ՝ դեռ աղջիկը ողջ է), եւ աղջիկը շատ ա-

տեն այն լեռները մնալով մէկ ձիաւոր կտրիճի կը պա-
տահի, ձիաւորը կառնէ այս աղջիկը եւ կը տանի իր
թագաւորական պալատը. ետքը իրեն թագուհի կընէ
(թագաւորը տեսաւ որ բանը իր վրայ դարձաւ, ըսաւ.
«վ հովիւ, ի՞նչ աղուոր է աղ պատմութիւնդ, ըսէ
նայինք» ։ Վէզիրը տեսաւ որ այս պատմութիւնը իրեն
ալ պիտի դպչի, ըսաւ, էֆէ՛նտիմ, այս գարշելի, ջը-
քոտի հովիւը ի՞նչ գիտէ որ ի՞նչ պիտի պատմէ, բոլո-
րը սուտումուտ բաներ են, խոհեմն կըստիպէր թէ՛
տէ՛ր իմ, լռեցուր սա հովիւը, քանզի սուտ կը խօսի.
Իսկ աղջկան հայրը, ծառայն եւ թագաւորը կըստիպէ-
ին որ պատմէ, ինչու որ թագաւորը՝ թագուհին փըն-
տըռելու համար ելեր էր, եւ հայրն ալ լսելով թէ իր
աղջիկը ողջ է, եւ մանաւանդ թէ թագուհի եղեր է,
լալով կըստիպէր որ պատմութիւնը չարունակուի), եւ
հետ ինչ ժամանակաց թագաւորին երկու որդի կը ծը-
նանի այնքան գեղեցիկ, որ լեզուով չպատմուիր, եւ
որդիքը 2 կամ 3 տարեկան եղած ատեն, թագուհին
հօրը վրայ երազ մը կը տեսնէ, ուստի սիրտը ելած
կուլայ եւ կողքայ երազին մէջ՝ մինչեւ որ թագաւորը
անոր անոր լալուն ձայնէն կարթննայ եւ պատճառը կը
հարցունէ, ան ալ բանը կը պահէ, եւ քանի մը ամիս
ետքը թագուհիին սիրտը հօրը վրայ այնքան կը տաք-
նայ, որ ալ ինքիրմէն ելած ախ ու վախ կընէր (այս
խօսքերը հայրը լսած ատեն կը հեծէր ու կողբար), ուս-
տի թագաւորը տեսաւ որ թագուհին ձեռքէ ելլելու
վրայ է, ստիպելով ցաւը հարցուց եւ իմացաւ, եւ վէ-
զիրին հետ ճամբայ դրաւ որ տանի հօրը հետ տեսու-
թիւն ընել տայ, եւ հայրն ալ մէկտեղ առնէ գայ : Հի-
մա վէզիրը՝ թագուհին առած երբ մօտեցաւ անոր հօրը
երկիրը, գիշեր մը վէզիրը (այս միջոցին վէզիրը թագա-

ւորին ոտքը ինկաւ եւ աղաչելով ըսաւ. Տէր իմ, ըսէ որ լռէ, քանզի սուտ խօսքեր կը խօսի, իսկ թագաւորը սաստեց վէզիրին, որ լուռ կենալով պատմութիւնը մտիկ ընեն) Ժուռ դալու ատեն կառքին մէջ թագուհին մինակ տեսաւ եւ ներս մտաւ իր չար ցանկութիւնը կատարելու: Երբ տեսաւ թէ թագուհին իր կամքին չհնազանդիր, երկու թագաւորածին տղաքը իրենց մօրը առջեւ մօրթեց ըսելով թէ եթէ կամքս չկատարես նէ, քեզ ալ կըսպաննեմ (այս խօսքերը թագաւորը լսած ատեն՝ ծուռ ծուռ վէզիրին երեսը կը նայէր, վէզիրն ալ վախէն կաս կապուտ կտրած սլասլանձեր կեցեր էր), թագուհին տեսաւ որ ազատելու ճար չկայ, իր կամքը կատարելու խօսք տուաւ. միայն թէ կըսէր որ, աս իրիկուն թող իս, որ որդւոցս վրայ լամ, վաղ գիշեր եկուր: Վէզիրը՝ թագուհիին միտքը ըրի վերջապէս՝ ըսելով ելաւ գնաց: Թագուհին՝ կէս գիշերուն երբ տեսաւ թէ ամէնքը խորունկ քնոյ մէջ են, կառքէն վար իջնալով վրան քուրձ մը առած լեռները փախաւ) Էրպէս զի իր թագաւոր տէրօջը անհաւատարիմ չգտնուի: Առաւօտուն վէզիրը տեսաւ որ թագուհին չկայ, փնտռելու մարդ հանեց, բայց չգտան. քանզի խռոչներուն մէջ պահուեր էր:

Թագուհին մէկ ամիսի չափ այն լեռները մնալով իր հօրը քով Ունթէմ քաղաքը երթալու ճամբէն շեղեցաւ. վերջապէս հովիւ մը կը տեսնէ, կը հարցունէ անոր թէ դու ո՞վ ես. նա ալ կըսէ, ես հովիւ եմ, եւ մէկ հարուստի ոչխարներ կարածեմ. արջիկը ճանչցաւ որ այն հովիւը եւ ոչխարները հօրն են. ուստի հովիւին խել մը ոսկի տալով հայրենիք ղրկեց. եւ հովիւին հանդերձները հագած սկսեց ինքը պարածել ոչխարները, մինչեւ որ իր թագաւոր այրը եւ վէզիրը

այս օրերս լեռանը վրայ տեսնելով, որք թագուհին փնտռելու ելեր էին, տեսաւ այս հովիւը եւ առաւ անոնք իր հօրը տունը բերաւ, որ այս երեք օր է հոս են, անոնց հետ նստելով, վէզիրին, խոհեմին եւ իր թագաւոր էրկանը պատմութիւնները մտիկ կընէ, մինչեւ որ այս պատմութեանը կարգը եկաւ, որ ես թագուհիս ալ պատեհութիւն դտայ այս գլխուս եւ կածները պատմելու, ըսաւ, ու վար առաւ գլխէն քիւրտիկ-իւրտիկ, մազերը վար թափեց եւ իմացուց որ թագուհին ինքն է :

Թագաւորը իր թագուհին տեսնելուն պէս նորէն աշխարհք եկածի պէս եղաւ, ու իր կարօտական համբոյրները շնորհելէն վերջը՝ վրան գլուխը մաքրել տալով նոր հանդերձներ բերել տուաւ ու հագցուց անոր...

Յետոյ թագաւորը աղջկան հօրը պատուիրեց որ վէզիրն ու խոհեմը դուրս չհանէ, որ չըլլայ թէ փախչին. ու ինք ձին հեծնալով գնաց Ունթէմ քաղաքի թագաւորին քով, եւ իր թագաւորական կնիքը ցոյց տալով յայտնեց իր թագաւոր ըլլալը : Թագաւորն ալ զանի պատուեց իր աթոռը նստեցունելով, եւ անոր խընդիրքը իմանալով՝ շուտ մը դահիճներ ղրկեց եւ վէզիրն ու խոհեմ այրը դէմ առ դէմ նոյն քաղաքին մէջ կախել տուաւ : Չարը այս կերպով մէջտեղէն վերցունելով իր թագուհին, անոր հայրը, ծառան եւ կահ կարասիքը առաւ իր երկիրը տարաւ եւ հոն մինչեւ ցմահ խաղաղ շուրջ կեամբ ապրեցան :

